

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

DEMOKRASİ VE BÜTÇE AÇIĞI İLİŞKİSİ: 1980-
2020 İÇİN TÜRKİYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu TOPALHAN DEMİRKAPI

OSMANIYE / 2022

**T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**DEMOKRASİ VE BÜTÇE AÇIĞI İLİŞKİSİ: 1980-2020 İÇİN TÜRKİYE
ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU TOPALHAN DEMİRKAPI

**Danışman: Doç. Dr. Mehmet ELA
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Selim COŞKUN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Haşim AKÇA**

OSMANİYE / 2022

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Demokrasi ve Bütçe Açığı İlişkisi: 1980-2020 İçin Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz” başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Mehmet ELA

(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Selim COŞKUN

Üye: Prof. Dr. Haşim AKÇA

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2022

.....

Doç. Dr. Ebru GÜHER

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI FORMU

FORM
TEZLİ YL-15

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Osmaniye

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım; Demokrasi ve Bütçe Açığı İlişkisi: 1980-2020 İçin Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmamda;

- Sunulan verilerin; gerekli izinleri alınmış ve denetimli laboratuvar koşullarında tarafımdan veya ilgili görevlilerce elde edildiğini ya da izin belgesine dayalı olarak ve kaynak göstermek suretiyle kullanıldığını,
- Kullanılan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik veya eksiltme yapılmaksızın etik kurallara uygun olarak işlenip sunulduğunu,
- Maddi veya manevi destek sağlamış olan Kurum, Kuruluş ve kişilere destek türü de belirtilerek, varsa proje protokol numarası ile yoksa ismen Ön Söz/Teşekkür Bölümlerinde yer verildiğini,
- Yararlanılan kaynaklara Tez metni içinde atıf göstermek suretiyle değinildiğini ve bunların Kaynaklar Bölümüne eklendiğini,
- Teknik/Bilimsel Eser niteliği taşıyan Tezin özgün parçalarının bir başka ortamdan kopyalanarak alınmadığını ve bu parçaların bir başka Kurum/Kuruluş bünyesinde akademik amaç veya unvan almak amacıyla hiçbir suretle kullanılmadığını ve bir başkasının kullanılmasına izin verilmediğini,
- Burada belirttiğim hususların aksinin tespit edilmesi halinde tüm yasal sorumluluğun şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

...../..... / 20.....

İmza

Duygu TOPALHAN DEMİRKAPI
Öğrenci

ÖĞRENCİ NO	2021510106
ANABİLİM/ ANA SANAT DALI	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
BİLİM/ SANAT DALI	-
ENSTİTÜ KAYIT TARİHİ	22/09/ 2020

ÖZET

DEMOKRASİ VE BÜTÇE AÇIĞI İLİŞKİSİ: 1980-2020 İÇİN TÜRKİYE ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

DUYGU TOPALHAN DEMİRKAPI

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet ELA

Ağustos 2022, 89 sayfa

1980’li yıllardan itibaren birçok gelişmiş sanayi ülkesinde yaşanan sürekli ve kalıcı hale gelen bütçe açıklarının dünya ekonomisi üzerinde ciddi problemlere yol açması, bütçe açıklarının finansmanı konusunun akademik ve politik çevrelerce ele alınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, bütçe açıklarının gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülke ekonomilerinin sorunları arasında ilk sıralarda yer aldığı rahatlıkla ifade edilebilmektedir. Ekonomi, önde gelenlerin politikaları ile şekil alır ve bütçeyi kontrol eder. Demokrasi ile seçilen kişiler ülkenin kaderini değiştirebileceği gibi yaptığı politikalar ile de bütçe açığına sebebiyet verebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de 1980 ve 2020 Yılları Arasında Demokrasi ve Bütçe Açığı Arasındaki ilişki hakkında çalışma yapmak ve elde edilen bilgilerle bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Bütçe, demokrasi, bütçe açığı, ekonomi, 1980-2020.

ABSTRACT**THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRACY AND BUDGET DEFICIT:
AN EMPIRICAL ANALYSIS ON TURKEY FOR 1980-2020****DUYGU TOPALHAN DEMİRKAPI****Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration****Supervisor: Assoc. Dr. Mehmet ELA****August 2022, 89 pages**

Since the 1980s, the continuous and permanent budget deficits in many developed industrial countries caused serious problems on the world economy, causing the issue of financing budget deficits to be handled by academic and political circles. In this context, it can be easily stated that budget deficits are among the problems of both developed and developing countries economies. The economy is shaped by the policies of the leaders and controls the budget. People elected by democracy can change the fate of the country, as well as cause a budget deficit with their policies. The aim of this research is to work on the Relationship Between Democracy and Budget Deficit in Turkey between 1980 and 2020 and to make an assessment with the information obtained.

Keywords: Budget, democracy, budget deficit, economy, 1980-2020.

ÖN SÖZ

Gelişen ve küreselleşen dünyamızda, teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi etkin ve hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu durum dünyada farklı koşullara ve imkanlara sahip insanların birbirlerinin yaşantılarına hakim olma imkanı tanıyor. Bunun yanı sıra bu teknolojiler gerek sosyoekonomik bağlamda gerekse siyasal katılım süreçlerine yönelik olarak bir dizi karşılaştırma yapmaya teşvik ediyor.

Bu çalışmamızda demokrasinin vazgeçilmezi olan siyasal katılım mekanizmasının yani demokrasinin işleyişi ve süreciyle ilgili olarak, devlet tasarrufunda bulunan bütçe açıkları arasında mevcut bir ilişkinin söz konusu olup olmadığı üzerinde durarak, yaklaşık 40 yıllık veriyi baz alarak ampirik bir analiz yapmak istedik.

Akademik ve çalışma sürecimde her daim örnek aldığım, mesleki hayatımda bana yol gösteren ve her türlü desteği veren Osmaniye Valimiz Sayın Dr. Erdinç YILMAZ'a, çalışmam süresince bilimsel desteğini her zaman yanımda hissettiğim, kıymetli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Mehmet ELA'ya ve manevi desteğini hayatımın her anı yanımda hissettiğim eşim ile bugünlere gelmemde beni yetiştiren canım aileme şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi

BÖLÜM I GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı	1
1.2. Çalışmanın Amacı	2

BÖLÜM II KURAMSAL AÇIKLAMALARLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Demokrasi ve Bütçe Açığı Kavramı	3
2.1.1. Demokrasinin Kavramsal Çerçevesi.....	3
2.1.2. Demokrasi Kavramının Temel İlkeleri	18
2.1.2.1. Egemenliğin Kullanılması.....	18
2.1.2.2. Kuvvetler Ayrılığı	18
2.1.2.3. Siyasal Partiler.....	19
2.1.2.4. Seçimler.....	19
2.1.2.5. Kamu Özgürlükleri.....	20
2.1.3. Türkiye’de Demokrasinin Gelişim Süreci	20
2.1.4. Eşitlik ve Özgürlük	21
2.1.5. Siyasi Katılım	28
2.1.6. Siyasi Temsil	29
2.1.7. Temel İnsan Hakları	32
2.2. Bütçe	33
2.2.1. Bütçe Türleri.....	34
2.2.1.1. Genel Bütçeli Kuruluşlar.....	35
2.2.1.2. Özel Bütçeli Kuruluşlar.....	35
2.2.1.3. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar.....	35

2.2.1.4.Kamu İktisadi Teşebbüsleri.....	36
2.3. Bütçe Açığı Kavramı	38
2.3.1.Geleneksel Açık.....	38
2.3.2. Cari Açık.....	39
2.3.3.Birincil Açık	39
2.3.4. İşlemsel Açık (Operasyonel Açık).....	39
2.3.5.Nakit Açığı.....	39
2.4. Bütçe Açıklarının Oluşum Dinamikleri.....	40

BÖLÜM III
DEMOKRASİ VE BÜTÇE AÇIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE
DEĞERLENDİRME

3.1. Ampirik ve Teorik Literatür Taraması	42
---	----

BÖLÜM VI
YÖNTEM

4.1. Veri Seti ve Yöntem	57
--------------------------------	----

BÖLÜM V
SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA.....	69
ÖZGEÇMİŞ	78

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Türkiye'de 1973-2019 Seçim Yılları.....	58
Tablo 2. Optimal Gecikme Uzunluğu	59
Tablo 3. AR-Kökleri Sınaması.....	60
Tablo 4. Gecikme İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları	63
Tablo 5. Gecikme İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları Analizi.....	63
Tablo 6. Varyans Ayırıştırması Sonuçları	64

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. 5018 Sayılı Kanun'a Göre Bütçe Türleri	37
Şekil 2. Seçim yılı ve seçimden önceki yıldaki ortalama bütçe açıkları.....	50
Şekil 3. AR kök grafiği.....	62

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı

Bütçe açıkları, tüm dünya ülkeleri için önemli ve üzerinde durulması gereken bir husustur. Bütçe; devlete harcama yapma, tasarrufta bulunma, yatırım kararları alma, sosyal yardım faaliyetlerinde bulunma ve kamu hizmetinin gerçekleşmesi amacıyla istihdam edilen kişilerin maaş/ücretlerinin ödenmesi hususunda imkan tanır. Bu bağlamda ekonomi, önde gelenlerin politikaları ile şekil alır ve bütçeyi kontrol eder. Demokrasi ile seçilen kişiler ülkenin kaderini değiştirebileceği gibi yaptığı politikalar ile de bütçe açığına sebebiyet verebilmektedir.

Genel olarak bütçe açığı, kamu giderlerinin kamu gelirlerinden fazla olması durumunda ortaya çıkan fark olarak tanımlanabilir. Yani kamunun ekonominin içinde bulunduğu duruma göre gelirlerinden çok harcama yapması veya harcamaları kadar gelir elde edememesi durumunda bütçe açığı oluşmaktadır. Ancak, bu tanım yapılacak analizlerde yetersiz kalmaktadır. Çünkü bir ekonomide eğer enflasyonun bütçe üzerindeki etkileri ya da faiz harcamalarının etkileri ortaya konulmak isteniyorsa, bu durumda farklı bütçe açığı tanımları gerekmektedir. Genel olarak, bütçe açıklarının tespitinde ideal bir ölçüye ulaşmak oldukça zordur. Açık ölçümlerinin birbirlerinden farklı özellikleri ve dolayısı ile her birinin kendine özgü avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Mali açığın etkisinin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken başlıca faktörler, kamu kesimi kapsamında ölçüme konu olacak açık tipi, kamu kesiminin hacim ve bileşimi ve zaman boyutu olarak sıralanabilir.

Bugüne dek bilinen demokrasilerin iki tür olduğunu belirterek işe başlayalım: Bunlardan ilk, Atina demokrasisi, İkincisi ise, bugünkü çağdaş, temsili Batı demokrasisidir. Atina demokrasisinin özelliği temel çerçevenin kent-devleti (polis) ile sınırlı oluşudur. Bu polis demokrasisinin temelini de kent devletinin yurttaşla oluşturmaktadır. Yurttaş olmak, polis çevresinde, öncelikle, belirli bir dinsel inançlar sistemini benimsemek ve kişi kimliğinin bu bazda belirlenmesi anlamına gelmektedir. Kısacası, polis demokrasisi, terim yerindeyse, bir cemaat demokrasisidir ve burada

birey yoktur. Buna karşılık, çağdaş, çoğulcu, temsili demokraside ise, asıl olan, toplum dışından, topluma bağlı olmayarak, doğal biçimde tanımlanmış hak ve özgürlüklerle donanmış bir birey anlayışı esastır. Burada da “polis demokrasisinin aksine, toplum yoktur (Köker, 1992, s.162). Bireyin ön plana alındığı bu demokrasi anlayışı genellikle liberal demokrasi olarak tanımlanmaktadır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’de 1980 ve 2020 yılları arası dönemi kapsayan çeşitli veri setlerini temel alınarak, zaman serisi yöntemiyle, bütçe açığı ve demokrasi arasındaki ilişkinin var olup olmadığını ve eğer aralarında ilişki mevcutsa, bu ilişki yönünü (pozitif, negatif) ampirik çerçevede analiz etmektir.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALARLA İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Demokrasî ve Bütçe Açığı Kavramı

2.1.1. Demokrasinin Kavramsal Çerçevesi

Demokrasî hem tarihsel gelişimi açısından hem de üzerinde uygulandığı fiziksel çevre bakımından Batı'ya, daha doğrusu Batı'nın siyasal tarihine özgü bir olgudur. Sartori(1996)'nin ifadesiyle; demokrasinin batı uygarlığı tarafından meydana getirilen siyasî teşkilatın ismi olmasıdır. Böyle olmakla beraber, demokrasî günümüzde artık sadece Batı'yı ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış, Batı dışında kalan diğer toplumların da ilgilendikleri ya da ilgilenmek zorunda kaldıkları bir konu haline gelmiştir. Hatta insanlar ve devletlerarasındaki mesafenin çok azaldığı ve küresel bir boyut kazanan internet gibi iletişim ağları sayesinde aynı anda dünyanın birçok yeriyle etkileşime geçmenin mümkün olduğu günümüz dünyasında demokrasî, Batı'dan ziyade Batı dışı toplumların sorunu olmuştur. Bir taraftan Batı'nın liberal demokratik toplumları kendi demokratik tutumlarından kaynaklanan sorunları çözmekle uğraşırken, diğer taraftan da Batı dışındaki toplumların çoğu Batı'daki demokrasîyi elde etmek için kendi ülkelerinde büyük bir mücadele vermektedirler.

Hem Batı toplumları hem de demokrasî mücadelesi veren Batı'nın dışında kalan toplumlarda terör gibi şiddet eylemleriyle yüzleştikleri gibi kimi zaman da teröre başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Terör ise demokrasî karşıtı hareketlerce kullanıldığı gibi demokrasîyi korumak ve/veya demokrasî mücadelesini devam ettirebilmek için de bir araç olarak kullanılabilir. Demokratik söylemlerle somut gerçeklikler arasındaki uçurum giderek büyürken ve demokrasî hem teröre maruz kalırken hem de başvururken artık şu sorulan sormanın zamanı gelmiştir:

Demokrasinin terör gibi şiddet olaylarıyla yüzleşmesi sadece günümüze özgü bir olay mıdır yoksa demokrasinin tarihsel gelişimi sürecinde de bu tür olaylar yaşanmış mıdır? Demokrasinin terör yaratması, onun üzerine inşa edildiği dayanaklarından mı kaynaklanmaktadır yoksa demokrasi dışındaki çevreden mi? Eğer bundan böyle demokrasi hep terörle birlikte anılacaksa, bu durumda demokrasinin evrensel söylemi varlığını gene devam ettirebilecek midir? Tezin üçüncü bölümünde bu sorular üzerinde etraflıca durulacaktır. Ama daha önce bugünkü duruma nasıl gelindi? Bundan, kısa da olsa, bahsetmekte fayda vardır. Çünkü her ne kadar günümüzdeki demokrasi Eski Yunan demokrasisinden hem biçimsel hem de niteliksel açıdan çok farklı olsa da, yine de bu demokrasinin köklerinden beslenip filizlenmiştir. Dolayısıyla günümüz demokrasisini anlayıp açıklamak için Eski Yunan demokrasisini ve bu demokrasinin tarihsel gelişimini bilmek gerekmektedir. Zira eğer demokrasi kendi içinde şiddet unsurlarını barındırıyorsa, bunun geçmişte de olup olmadığını araştırmak gerekir. Aşağıda Eski Yunan demokrasisinden kısaca söz edildikten sonra tarihsel süreç içerisinde demokrasi ve demokratik idealler ile ilgili fikir ileri süren bazı düşünürler üzerinde durulacak, daha sonra ise günümüzdeki/çağımızdaki demokrasi teorisyenlerinden bazılarının görüşleri ele alınacaktır.

Eski Yunan toplumu “polis” denilen küçük şehir devletçiklerinden oluşmuştu. Bu devletçikler birbirlerinden bağımsız oldukları gibi her bir devletçığın yönetim biçimi de bir diğerinden farklıydı. Bizim bugün demokrasi dediğimiz kavramı Yunanlılar keşfetmekle beraber, Atina gibi çok az şehir devletçikte demokrasi gelişebilmişti (Arblaster, 1999, s.27-43). Çünkü Eski Yunan toplumu sınıflı bir toplumdu ve herkesin de yönetime katılma hakkı yoktu. Kent (polis) yönetimine katılma hakkına sahip olabilmek için özgür, erkek ve taşınmaz mal sahibi olmak gerekiyordu (Holton, 1999, s.13). Eski Yunan’da demokrasi, eşitsizliklerin bulunduğu ve özgürlüklerin kısıtlı olduğu bir ortamda gelişmişti. Örneğin demokrasi denince akla gelen Atina şehrinde demokrasinin özü yurttaşların şehir yönetimine kişisel olarak ve doğrudan katılması ve aktif vatandaşlık düşüncesidir(Arblaster, 1999, s.34-39).Bu toplumda halkın büyük bir kesimini oluşturan kadınlar, orada çalışan yabancılar ve köleler halktan

sayılmıyordu (Arblaster, 1999, s.41). Buna karşın Atinalılar yine de yönetimde bulunan her üyenin yönetime aktif katılım sağlamak için doğrudan demokrasiden yanaydılar. Sınırlı bir toplulukta ve çok az insan arasında görülmüş olsa da, bu türden bir doğrudan demokrasinin görüldüğü tek yer Atina olmuştur. Ancak, bu demokrasi de toplumsal düzlemde görülen bir yaşam biçimi olmaktan ziyade siyasal alanda yönetim olgusuyla ilgili olduğundan hiçbir zaman evrensel olarak kabul edilmemişti (Arblaster, 1999, s.31). Bunun yanında yönetimdeki demokrasinin özgürlükçü ve eşitlikçi bir yapıya sahip olduğunu söylemek de çok zordur. Çünkü örneğin eğer Sokrates'in fikirlerinden dolayı ölüme mahkûm edilmesi doğru ise, Platon devlet eserinde bundan söz etmektedir, bu Atina demokrasisinin, günümüzde olduğu gibi, bir totalitarizm ve terörü içerisinde barındırdığını açıkça göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, Atinalı birçok filozofu eleştirmişlerdir. Bunların başında Platon gelmektedir.

Platon, demokrasiyi düşük bir yönetim biçimi olarak gördüğünden en iyi ve erdemli yönetimin belirli sayıda bilgili kişilerin (filozofların) elinde mümkün olacağını öngörmüştü. Çünkü ona göre yaşadığımız toplumda yönetim olgusu (siyasal yapı) günlük hayatımız üzerinde direk etkili olduğundan, yönetime karşı kayıtsız kalamayız ve yönetimin kötü ellerin eline geçmesini engellemek için de iyi ve bilgili kişilerin yönetimde bulunmaları gerekmektedir. Zira böyle yapmayınca karşılaşacağımız en büyük ceza, kendimiz yönetime karışmayınca daha kötü birinin yönetimine girmiş olmaktır. Bence en değerli insanlar bundan korktukları için yönetimi ele alırlar. Yönetimi devredecek kendilerinden daha değerli, hiç değilse kendilerine eşdeğerde kimseleri bulamadıkları için ister istemez yönetimi alırlar üzerine. Ama bir toplum düşünelim ki, orada herkes değerli olsun, o zaman şimdiki gibi iyi adam yönetimi ele almaya değil, almamaya çalışırdı (Platon, 2000, s.37).

Ama böyle bir toplum olmadığı için Platon, tercihini aristokrasiden yana koymuştur. Platon'un en erdemli yönetim olarak gördüğü aristokrasiyi, Karl Popper böyle bir yönetimin varacağı yerin ya güdümlü bir toplum oluşturmak olduğunu ya da baskıcı ya da totaliter bir rejime dönüşeceğini belirterek Platon'u eleştirmiştir. Popper'in bugün Platon'un siyasal teorisinde gördüğü eksikliklerin bir benzerini ta o zamanda Platon demokrasinin içerisinde görmüştü. Demokrasideki özgürlüklerin

her türlü düzen için bir zemin oluşturduğunu belirten Platon'a göre zorbalığın ancak halk devletinde doğması tabii bir şeydir çünkü en taşkın özgürlükler orada olduğuna göre en yaman, en dayanılmaz kölelik de orada olacak (Platon, 2000, s.228). Bütün zorba yönetimler demokrasiden doğmasa da aşırı özgürlüklerin köleliğe dönüşmeleri demokrasiye özgü bir şeydir. Dolayısıyla Platon'un bu saptaması günümüz demokrasilerini anlama noktasında önemli bir yere sahiptir.

Platon'dan sonra yönetim olgusu üzerinde duran ve Eski Yunan'daki yönetim biçimleriyle ilgili en çok bilgiyi bize ulaştıran hiç şüphesiz Aristoteles olmuştur. Öyle ki günümüzde bile Aristoteles'e atıfta bulunmadan demokrasi ve diğer yönetim biçimleriyle ilgili bir yazı yazmak mümkün görünmemektedir. Demokrasiye karşı tavrı Platon'a göre biraz daha ılımlı olan Aristoteles birçok yönetim biçimi sınıflaması yapmıştır. Aristoteles, her ne kadar Tiranlığı Krallığın, Oligarşiyi Aristokrasinin, Demokrasiyi Siyasal Yönetimin ya da Cumhuriyetin sapsmış bir biçimi olarak görse de sonuçta ona göre genel olarak anayasalar iki türdür: demokratik anayasalar ve oligarşi anayasalarıdır. Çünkü aristokrasi bir çeşit oligarşidir, bizim siyasal yönetim dediğimiz de bir çeşit demokrasi (Aristoteles, 1993, s.113). Platon'un demokrasi ile özgürlük arasında kurduğu ilişkiyi Aristoteles de kurmaktadır. Aristoteles, demokratik anayasalar ile oligarşik anayasalar arasındaki farkı şu şekilde ortaya koymaktadır: özgür kimseler egemen olunca anayasa demokrasidir, zengin kimseler egemen olunca oligarşidir dememiz daha doğru olur, gerçekte birinciler çokluk, ikinciler azlıktır, çokluk özgürdür, azlık zengin (Aristoteles, 1993, s.114). Bundan başka Aristoteles, ayrıca eşitlik, mülkiyet ve yasaya bağlılık gibi ölçütlere göre oluşmuş çeşitli demokrasi tiplerinden de söz etmektedir. Dolayısıyla Aristoteles günümüz demokrasisinin de temelinde yer alan özgürlük, eşitlik ve yasallık gibi bütün konuları ele alıp incelediği gibi adalet ve güç arasında da ters orantılı bir ilişki kurmuştur. Günümüz demokratik devletlerin tutumuyla yakından ilişkili olduğundan Aristoteles'in bu konudaki görüşlerini bir cümle ile aktarmakta sakınca yoktur: Adaletli ve eşitliği arayan, her zaman zayıf olandır, güçlü olan bunlara aldırış etmez (Aristoteles, 1993, s.128).

Burada çoğu yazarca demokrasi karşıtı teoriler olarak ele alan Machiavelli ve Hobbes'un kuramlarına da değinmek gerekir. Çünkü günümüz demokrasileri ya

da demokratik devletleri Machiavelli'nin ikiyüzlü hükümdarından ve Hobbes'un iki başlı devletinden (güç ve adalet) oldukça fazla etkilenmişlerdir. Zira Machiavelli ve Hobbes'un kuramlarının temelinde yer alan güvenlik sorunu günümüz demokratik toplumların da temel sorunu haline gelmiştir.

Geçmiş ve kendi zamanındaki yönetimleri hükümdarlıklar ve cumhuriyetler adı altında iki gruba ayıran Machiavelli(1999), kendi zamanında içerisinde yaşadığı İtalya toplumunun parçalanmışlığından hareketle, parçalanmanın önüne geçmek ve yeniden güçlü bir hükümetin ya da devletin kurulması için güçlü bir devletin nasıl meydana getirileceği üzerinde durmuştur. Ona göre bunun yolu sağlam bir anayasa ve güçlü bir ordunun bulunmasından geçmektedir. Ama Machiavelli 'de İkincisi daha ön plandadır. Ona göre(1999, s.79), her devletin temel kurumlarının varlığı, iyi kanunlara ve güçlü ordulara sahip olmasına bağlıdır. Güçlü ordularınız olmadan iyi kanunlara sahip olamazsınız. Buna sahip olmak için de Machiavelli 'ye göre, savaş sanatını iyi bilmek gerekir. Machiavelli (1999)'a göre, bir devleti kaybetmenin birinci nedeni savaş sanatını göz ardı etmekse, bir devleti ele geçirmenin birinci koşulu da yeterli bir savaş sanatına sahip olmaktır. Machiavelli ayrıca, bir hükümdarın kendi devletini koruması ve onun varlığını devam ettirebilmesi için ne tür özelliklere sahip olması gerektiğini de belirtmiştir. 20. yüzyıl yöneticilerine hitap eder gibi şöyle demektedir Machiavelli(1999)'a göre, kendisini gören ve duyan insanlar için hükümdar merhametli, dürüst, bütünleştirici, şefkatli ve dindar bir insan olarak gözükmelidir.

Hobbes (2001)'e göre ise doğal haldeki yaşam, insanlar arasında bir karışıklığa ve kargaşalığa sebebiyet verdiği için bütün insanlar üzerinde yer alan bir devletin varlığı zorunludur. Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir. Buradan şu açıkça görülür ki, insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler ve bu savaş herkesin herkese karşı savaşıdır(Hobbes, 2001, s. 94).

Hobbes, demokrasiden ziyade monarşi bir devlet üzerinde duran ve bu devletin amacının bireysel güvenliği sağlamak olduğunu belirten bireylerin bu güvenliğini sağlamak için de genel bir gücün kurulmasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Hobbes, 2001, s.127). Böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu

insanların bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir (Hobbes, 2001, s.130).

Son cümlede her ne kadar demokratik bir düşüncenin varlığı sezilse de, tartışmanın ilerleyen bölümlerinde Hobbes, tartışmaya yer bırakmayacak bir şekilde demokratik bir yönetimi devre dışı bırakıp tavrını egemen tek güçlü bir kişiden/devletten yana koymaktadır. Öyle ki, yasa koyucu güç olarak sadece egemen varlığı gören Hobbes, egemen gücün eylemlerinin kendi uyrukları tarafından eleştirilemez olduğunu dahi kabul etmektedir(Hobbes, 2001, s.133). Aynı zamanda bu devlette egemenlik devletin ruhudur ve bu ruh gövdeden bir kez ayrıldığında, organlar hareket yeteneklerini artık ondan almadığını vurgular (Hobbes, 2001, s.162). Bunun yanında Hobbes, uygulanma sahasında yan yana pek görülmeyen iki şeyi bir devletin iki kolu olarak görmüştür: güç ve adalet. Bu ise adaletin güçlüünün yanında olduğu tezine oldukça yakındır ki, geçmişte olduğu gibi günümüz dünyasında da genellikle bunun tam tersine tanıklık etmekteyiz.

Machiavelli ve Hobbes'un aksine, aynı yönetim olgusu üzerinde yoğunlaşmalarına rağmen, Locke, Montesquieu, Rousseau ve Tocqueville daha farklı sonuçlara varmışlardır.

Liberal felsefenin kurucusu olarak kabul edilen ve günümüz demokrasilerin özgürlük ve mülkiyet anlayışları üzerinde oldukça etkili olan J. Locke, tabiat halinin zorluklarından kurtulmanın çaresi olarak sivil hükümeti görmüştür (J. Locke, 2002, s.29). İnsanlar arasında bir sözleşmeyle kurulacak olan sivil hükümetin en büyük amacının bireylerin, daha doğrusu sözleşmeye katılanların, özgürlük ve mülkiyetlerini korumak olduğunu belirten Locke; demokrasi, oligarşi ve monarşiyi şu şekilde ele almaktadır: "... çoğunluk doğal olarak içlerindeki topluluğun insanların ilk birleşmesi üzerine zaman zaman topluluk için kanun koymada ve kendi atadıkları memurlarla o kanunları icra etmede o gücün tamamını kullanabilir ve o zaman hükümet şekli mükemmel bir demokrasidir; ya da kanun koyma gücünü birkaç seçilmiş adamın ve onların varislerinin eline verebilir ve o zaman bu bir oligarşidir; ya da bir tek insanın eline ve o zaman bu bir monarşidir (Locke, 2002, s.103),"

Locke, bir toplum ve toplulukta yer alan bütün insanların kendi mülkiyetlerini korumak için bir sözleşmeyle devlete bağlandıklarını ve hükümetin buyruğu altına girdiklerini belirttiği için onun demokratik bir yönetime oldukça yakın durduğunu söylemek mümkündür.

Fransız demokrasi geleneği üzerinde etkili olan isim ise Montesquieu'dur. İngiltere(Britanya) için Locke' un önemi ne ise Fransa için de Montesquieu o öneme sahiptir. Montesquieu, Aristoteles'inkine benzer şekilde hükümet biçimlerini üçe ayırmaktadır: Cumhuriyet, Saltanat, İstibdat. Ona göre(1998, s.58), "Cumhuriyet'te, idare yetkisi tüm milletin elinde olursa buna Demokrasi denir." Montesquieu, Fransa dışındaki bazı yerleri gezmiş olmasından kaynaklansa gerek, kendi çağında bile demokratik bir yönetimin kusurlarının yine o yönetimin dayandığı temel ilkelerinden ortaya çıktığını görebilmiştir. Örneğin Montesquieu(1998, s.57-58), bir taraftan "demokraside her çeşit eşitsizlik demokrasinin özelliğinden ve bizzat eşitlik ilkesinden doğar" derken, diğer taraftan da "halk, özgürlüğünden en çok faydalanıyormuş gibi görüldüğü zaman, bilin ki özgürlüğünü yitirmek üzeredir" demektedir. Montesquieu'nun demokratik bir yönetimdeki bu diyalektiği yakalaması, hem yönetimlerin değişken bir özelliğe sahip olmaları hem de günümüz demokrasilerinin bazı özelliklerini ortaya çıkarması açısından büyük bir öneme sahiptir. Rousseau ise başlangıçta arzuladığı bir yönetimin özlemini çekmektedir. "Bütün hareketlerin ortak mutluluktan başka bir yere yönelmemesi için hükümdarın ve halkın sadece bir ve aynı çıkarıya sahip olduğu bir ülkede doğmak isterdim. Bu ise halk ile hükümdar aynı kişi olmadıkça gerçekleşmeyeceği için ben, bilgece ılımlı demokratik bir hükümet ile yönetilen bir ülkede dünyaya gelmek isterdim"(Rousseau 2001, s.64). Belki de bu istekten dolayıdır ki, Rousseau'da sosyalist düşünceler liberal düşüncelerden daha baskın olmuştur. Örneğin Rousseau(2001, s.160), Locke'un aksine, doğal durumda bulunmayan eşitsizliğin, ileride Marx'a ilham olacak şekilde, insan aklının ilerlemesinin ve mülkiyetin bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Bununla beraber, Rousseau'da da en ön planda olan özgürlüktür. Ona göre(1992, s.10), "özgürlüğünden vazgeçmek, insanlık sıfatından, insanlık hakkından, hatta vazifelerinden vazgeçmek demektir." Bundan dolayı Rousseau, temsili bir

demokrasiden çok doğrudan bir demokrasiyi ortaya çıkaracak bir genel irade teorisi kurmuştur. “Üyesinden her birinin canını, malını kuvvet ile koruyan öyle bir topluluk şekli bulmalı ki, bu sayede her fert herkesle birleştiği halde yine kendisine itaat etsin, eskisi kadar da hür kalsın”(Rousseau, 1992, s.18).Adına toplum sözleşmesi dediği bu tür bir yönetim biçimini Rousseau(1992, s.19), şu şekilde ifade etmektedir: “içimizden her biri, varlığını, bütün kuvvetini, ortaklaşa, genel iradenin emrine verir ve biz her ortağı bütünün bölünmez bir parçası kabul ederiz. ” Çünkü ona göre(1992, s.51) “ kanunlara tabi olan halk, kanunları koyan halkın kendisi olmalıdır.” Bu demokratik bir duruşu göstermektedir ama Rousseau, demokratik bir hükümetin sadece küçük devletler için elverişli olduğunu belirttiği gibi halkın yarısını alacak kadar daralabileceğini de vurgulayarak, çoğunluğun tercihine dayalı bir demokrasinin kusurlarının farkına varmıştır. Dolayısıyla Rousseau'nun demokrasi anlayışı günümüzün temsili demokrasi anlayışı ile uyumamaktadır. Çünkü demokrasi iradesi ya da halk hükümetinin iç savaflara ve karışıklıklara elverişli bir konumda olduğunu belirten Rousseau(1992, s.139)'ya göre, “her ne olursa olsun, bir millet kendine temsilciler seçer seçmez, hürriyetini de varlığını da kaybetmiş olur.”

Adı geçen düşünürlerden farklı olarak Tocqueville, demokrasiyi bir siyasal biçim olmaktan çok bir toplumsal durum tarzında algılamıştır(Sartori, 1996, s.10). Tocqueville'yi böyle bir demokrasi anlayışına götüren belki de onun 1831'de Amerika'ya yaptığı gezi olmuştur. Zaten Tocqueville, “Amerika'da Demokrasi” adlı eserini bu ziyareten sonra yazmıştır. Tocqueville, modern toplumları, AgusteComte'un yaptığı gibi sanayi ile değil, Marx'm yaptığı gibi kapitalizm ile de değil, ama koşulların eşitliğiyle, yani terimin toplumsal anlamıyla, demokrasi ile tanımlar. Öte yandan Comte ve Marx'tan farklı olarak, tarih ve gelecek karşısında, olasılıkları bir bakışı benimser (Aron, 1995, s.25). Bunun yanında Tocqueville, liberal demokrasiyi, Aron(1995, s.28)'un deyişiyle “modern toplumun tamamlanmış ifadesini, koşulların eşitliği, temsili rejim, kişisel ve entelektüel özgürlükler olarak tanımlamaktadır. Ancak, Tocqueville de Montesquieu ve Rousseau gibi demokrasinin zorbalığa dönüşebilirler tehlikesini kendi içerisinde barındırdığının farkındadır. Ona göre “...en korkulması tehlike, yasa koyucuların zorbalığıdır.

Yürütme erkinin zorbalığının da sırası gelecek”(Aron, 1993, s.11-12). Yürütme erkinin zorbalığı, Tocqueville’ in öngördüğü gibi, demokratik toplumlarda görülmeye başlanması fazla uzun sürmedi. Zira günümüzde Birleşik Devletler ’de yasama erki tamamen yürütme erkinin güdümünde olduğu gibi, Batı Avrupa demokrasilerinde bile, demokrasinin bel kemiği olan yasama erki, yürütme erkine buna iktidar da denebilir söylemine karşı gücünü yitirmektedir.

Yukarıda adı geçen düşünürler bugünkü demokrasi anlayışı üzerinde etkili olmuş olsalar da, modern demokrasilerin doğuşu bir taraftan 15. ve 16. yüzyıllarda meydana gelen coğrafi keşiflerin Batı Avrupa’da bir sermaye birikimi oluşturması, diğer taraftan ise Rönesans ve Reform hareketlerinin itici güçleriyle 18. yüzyılda yine Batı Avrupa’da başlayan Aydınlanma hareketine/düşüncesine bağlı olarak ortaya çıkan Fransız Devrimiyle mümkün olmuştur. Bundan dolayıdır ki, Sartori (1996, s.30) gibi bazı düşünürler Fransız tipi akılcı demokrasilerin doğuşunu devrimci bir patlamaya bağlamışlardır. Fransız devriminin getirdiği eşitlik, özgürlük, hatta kardeşlik gibi devrimin temel ilkeleri günümüzde de hala demokrasinin temel, vazgeçilmez ilkeleri konumundadırlar. Bununla birlikte, özgürlük ve eşitlik gibi değerler demokrasi karşıtı hareketlere de kaynaklık ederlerken, demokrasinin kendisi de 18. yüzyılın sonlarından günümüze kadar sürekli bir gelişme ve ilerleme çizgisi takip edememiştir. Aksine I. ve II. Dünya savaşları gibi küresel savaşlarla doğuş yeri olan Batı Avrupa’da bile yok olma tehlikesiyle karşılaşmış; bu acı olaylardan çıkardığı derslerle 20.yüzyılın ancak II. yarısında bir düzene oturabilmiştir. Ne var ki, özgürlüklerin daha çok cinsellik anlamında anlaşıldığı bu dönemde de demokrasi, kendi içerisindeki bütün insanlara mutlu bir hayat sunamamış, 20.yüzyılın biterken yine siyasal, toplumsal ve ahlaki sorunlarla yüz yüze gelmiştir. Dahası, özgürlüklerin bir güvencesi konumunda olan demokrasi, özgürlükler için bir tehlike arz eder duruma gelmiştir. Utanç verici bir çağı geride bırakıp yine utanç vereceğe benzeyen bir çağa girerken, günümüzün bazı demokratik ülkeleri (Örn. ABD ve İngiltere) özgürlükler adına dünyanın diğer halkları üzerinde küresel boyutta bir şiddet uygularken, Batı Avrupa’nın diğer demokratik ülkeleri de bu ve benzeri terör olaylarını dolaylı yoldan da olsa desteklemektedirler. 20.yüzyılın son çeyreğinde Batı Avrupa’nın yakın çevrelerinde

birçok terör ve etnik temizlik olayı meydana gelmiştir, ama hiçbir demokratik ülke bu olaylar karşısında ciddi bir tavır sergilememiştir. Bunu yapmadıkları gibi bazı ülkeler olayları seyretmekle yetinirken, ABD gibi diğer bazı ülkeler ise NATO aracılığıyla doğrudan bir terör uygulamışlar ve o bölgelerde kontrolü ele geçirmişlerdir (Chomsky, 2003). Bu tip olaylar demokrasinin ekonomik çıkarlarla ne denli iç içe olduğunu gösterdikleri gibi diğer toplumların demokrasiye bakışlarını da olumsuz yönde etkilemektedirler. Yine de dünyanın birçok yerinde hala demokrasi mücadelesi veren ve bu mücadele sırasında terörle uğraşan ve terör uygulayan birçok ülke vardır. Kısacası, demokrasi modernite gibi evrensel bir söyleme sahip olduğundan, sadece dünyanın belli bir kesimini değil, bütün dünya toplumlarını etkilemiştir. Bugün artık hiçbir toplum ne kulaklarını demokratik taleplere karşı tıkayabilir ne de kendisini terör olaylarından uzak tutacak bir güvenceye sahiptir. Peki, ama demokrasi dediğimiz bu şey nedir, günümüz demokrasisi denilince neler anlaşılmaktadır?

Her ne kadar bazı yazarlar (Örn. Bulaç, 2001, s.30) demokrasiyi bir siyaset tekniği ve bir yönetim biçimi olarak tanımlamakta ısrar etseler de, demokrasi ne sadece bir yönetim biçimine indirgenebilir ne de yönetimi belirleyen ya da değiştiren serbest seçimlere indirgenebilir. Demokrasi, bunları içerdiği gibi, bir din gibi, bir inanç sistemi gibi, çünkü demokrasi bunları toplumsal hayattan kaldırmıştır, insanlara bir yaşam tarzı sunan hayatın her alanıyla ilgili olan bir sistemdir. Çünkü demokrasi: değişimin gerçekleşmesini sağlayan bir çerçevedir; uzun bir süreçtir; çeşitli görüşler bu çerçevede içinde yarışır. Aynı şekilde demokratik bir toplum ise, halkın etkin bir biçimde rol aldığı ve eski geleneklere bağlılığın ve itaatın, halk arasında, eşitlik düşüncesiyle yer değiştirdiği bir toplumdur. Bir insanın diğeri kadar iyi olduğu hissini veren, ya da en azından insana, saygı duyulabilen eşit haklar tanıyan bir toplumdur (Arblaster, 1999, s.70). Dolayısıyla günümüzde hem devletler hem de düşünürler arasında farklı demokrasi anlayışları bulunmaktadır. Şimdi bu düşünürlerden bazılarının- ki bunların hepsi demokrasiye yakın durmaktadır- görüşleri ele alınacaktır.

Aron (1976)'ya göre, demokrasinin baskı rejimlerine dönüştüğü dönemlerde yaşamasına rağmen, Batı'nın liberal demokrasilerinin karşısında yer alan, onun

totalitarizm dediği Sovyet Rusya'daki Komünist yönetim biçimini hesaba katarak demokrasi yanlısı bir tavır sergilemiştir. Bununla birlikte demokrasilerin ya da kendi deyişiyile “anayasaya bağlı çoğulcu rejimlerin kusurlarının da farkındadır. Bir kere modern toplumlara gelindiğinde egemenliğin “hukuki bir masal” şeklini aldığını belirten Aron (1976, s.40)’a göre çağımızda “halk egemenliği üzerine kurulu olduğunu herhangi bir biçimde iddia etmeyen çağdaş bir rejim hemen hemen yoktur.” Dolayısıyla “istensin ya da istenmesin, toplumların yönetimi her zaman insanların insanlar üzerindeki erkini içerecektir”(Aron 1995, s.96). Diğer demokrasinin kurumlarının evrensel özgürlükleri tam anlamıyla ifade edemediklerini belirten Aron (1995, s.76; 1976, s.346) anayasaya bağlı rejimlerde eylem kusurlarının bulunduğunu vurgulamaktadır. Ona göre (1976, s.346-347), “anayasaya bağlı çoğulcu rejimler ya aşırı oligarşiyle, ya aşırı demokrasiyle ve aşağı yukarı her zaman etkililik kısıtlamasıyla kusurludurlar.”

R. A. Dahl (1996), demokratik idealler ile uygulamaların pratikte pek fazla uyuşmadığını gördüğünden var olan bu sistemin, demokrasinin, yerine Poliarşi terimini kullanmaktadır. Çünkü ona göre(1996, s.113), “...gerçekte var olan siyasal sistemler, demokratik sistemler de dâhil olmak üzere, kendi idealleriyle tam bir uyum ölçüsü göstermemektedirler.” Halk yönetiminin varlığını askeri örgütlenme ve teknoloji ile ilişkilendiren Dahl (1996, s.130)’a göre, “bir devletin demokratik bir biçimde yönetilmesi için açıkça iki koşulun gerçekleşmesi gerekir:

(1) Ordu ve polis örgütleri varsa ki mutlaka olacaktır, bunların yurttaşların denetimi altına alınmış olmaları zorunludur. Ancak, yurttaş denetimi, zorunlu olmakla birlikte, yeterli değildir çünkü demokratik olmayan birçok rejimde yurttaş denetimi de vardır. Dolayısıyla,

(2) Ordu ve polisi denetleyen yurttaşların kendileri de demokratik sürece tabi bulunmalıdırlar.”

Diğer taraftan Dahl (1996, s.43), ayrıca, demokrasiyi devlet eliyle uygulamanın, zorunlu olarak, demokrasi içinde bir zor kullanmayı da içerdiğini belirtmektedir.

Sartori (1996), demokratik uygulamalardan rahatsız olmuş olsa gerek, demokrasinin sadece pratik olaylarla değil, aynı zamanda demokratik ideallerle

birlikte tanımlanması gerektiğinde ısrar etmektedir. Demokratik ideallerin Eski Yunan'dan günümüze kadar pek değişmediğini söyleyen Sartori (1996, s.180)'ye göre, "...demokrasi, onun idealleriyle gerçeği arasındaki karşılıklı etkileşimden, olanla olması gerekenin çekişmesinden doğar ve bunlar tarafından şekillendirilir." Yücelttiğimiz, değer verdiğimiz demokrasi veya demokratik amaç hangisi olursa olsun, demokrasinin gerçek koşulunun ve gerekli aracının siyasal demokrasi olduğunu; egemen ya da genel siyasal sistemin demokratik olmadığı takdirde, sosyal demokrasinin pek bir değer taşımayacağını, sanayi demokrasisinin gerçek bir sanayi demokrasisi olmayacağını ve ekonomik eşitliğin de köleler arasındaki eşitlikten bir farkı kalmayacağını belirtir (Sartori, 1996, s.12-30). Aynı zamanda, çağdaş demokrasilerin (a) sınırlı çoğunluk yönetimine(egemenliğine); (b) seçim usullerine ve (c) iktidarın temsil yoluyla devredilmesine dayandığını ifade etmektedir. Demokrasinin amacı iktidarı(bir zorlayıcı gücü) otoriteye(bir düzenleyici güce) dönüştürmek olmalıdır" diyen Sartori(1996, s.205-214) için demokrasi, "... hiç kimsenin kendi kendini seçemeyeceği, hiç kimsenin kendini yönetme yetkisi ile donatamayacağı ve dolayısıyla hiç kimsenin bağımsız ve koşulsuz bir iktidar savında bulunmayacağı bir sistemdir." Liberalizm ile demokrasi arasında yakın bir ilişki kuran Sartori (1996, s.404-425) demokrasi üzerinde egemenliğini kuranın liberalizm olduğunu, liberalizmin demokrasiyi özümlediğini belirttiği gibi liberal olmayan bir devletin sonunda demokratik olmayan bir duruma düşeceğini de iddia etmektedir.

Bugün bizlerin daha önceki çağlarda benzeri olmayan bir dünya sistemi içinde yaşadığımızı belirten A. Giddens (1998), D. Archibugi ve D. Held (2000) gibi kozmopolit bir demokrasiden yanadır. Giddens (1998, s.59)'a göre, liberal demokratik devletin doğuşu, geleneksellikten modernliğe geçişe eşlik eden temel bir ögedir. Liberal demokrasi, Birleşik Devletler ve Batı Avrupa'da bilinen şekliyle parlamenter hükümetin egemen olduğu ve iki veya daha fazla partinin seçmenleri kazanmak için yarıştığı siyasal bir sistemdir.

Başka bir yerde de demokrasiyi şu şekilde tarif etmektedir Giddens (2000a, s.84), demokrasi iktidara gelmek isteyen siyasal partiler arasında fiili rekabetin yaşandığı bir sistemdir. Aynı eserde günümüzde artık demokrasinin arkasında yatan

gücün küreselleşme, dünya toplumunun önündeki en ciddi sorunun da eşitsizliğin yayılması ve bunun beraberinde getirdiği ekolojik risk olduğunu belirtir (Giddens, 2000a, s.16-28). Giddens, “Üçüncü Yol” politikasıyla görüşlerini ileri sürdüğü diğer iki eserinde ise demokrasinin bir kriz yaşadığını, bundan dolayı da demokrasinin bile demokratikleştirilmesi gerektiğinden söz etmektedir. Demokrasinin bu demokratikleşme işinin güçlü bir yurttaşlık kültürünün beslenmesine bağlı olduğunu belirten Giddens (2000a, s.87), şu paradoksal soruyu sormaktan kendini alamamıştır: “Demokratik ülkelerde yaşayan insanlar görüldüğü kadarıyla demokratik yönetimden hayal kırıklığına uğrarken, demokrasinin diğer ülkelerde yayılmaya devam etmesini nasıl açıklayabiliriz?” Giddens’ ı böyle bir soruyu sormaya zorlayan belki de demokratik ülkelerde halkın seçimlere katılma oranlarının giderek azalmasıdır. Çünkü Barber (1995, s.22)’in de vurguladığı gibi yurttaşlığın başlıca ifadesinin oy verme olduğu bir ülkede, oy vermeyi reddetmek demokrasinin iflasına işaret eder. Dolayısıyla Giddens (2000b, s.36), hem eski tip sosyal demokrasiden hem de yeni liberalizmden farklı bir çaba olarak gösterdiği bir “Üçüncü Yol” politikası/teorisi meydana getirmiştir. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerde görülen çeşitli eşitsizlikleri, ancak bir Üçüncü Yol yaklaşımının eşitlik lehinde düzelterebileceğine inanan Giddens (2000c, s.19), Üçüncü Yol politikaların en temel hedefini şöyle açıklamaktadır:

“... vatandaşların zamanımızda yaşanan küreselleşme, kişisel yaşamdaki dönüşümler ve doğayla ilişki bağlamında ortaya çıkan önemli değişimler yoluyla kendi yaşam yollarını çizebilmelerine yardımcı olmaktır” (Giddens, 2000b, s.75). Giddens(2000b, s.85), ayrıca günümüzde liberal demokrasinin karşısında bir rakip bulunmadığını belirterek, Üçüncü Yol politikasını kapitalist liberal demokrasi çerçevesinde ve evrensel bir düzeyde, uzlaşmacı ve düşmansız bir politika anlayışı bağlamında oluşturmuştur.

Çağdaş demokrasi teorisyenlerinden bir diğeri de A. Touraine’dir. Touraine (2002a, 2002b, 2002c), diğer düşünürlerden farklı olarak demokrasiyi özne düşüncesi ve kültürel haklar çerçevesinde ele almaktadır. Ona göre(2002a, s.386) demokrasi, yalnızca bir siyasal sistem durumu değil, daha çok toplumsal

örgütlenmenin, her ikisi de özgün olarak toplumsal olmayan değerlere, yani akıllaştırma ve özgürlüğe bağımlı kılma yönünde verilen sürekli kavgadır.

Demokrasinin kendisini modernitenin siyasal bir görüntüsü olarak benimsettiğini ve günümüzde özgürlükçü bir demokrasiye ihtiyacımız olduğunu belirten Touraine (2002b, s.22) demokraside düşünce, toplanma ve örgütlenme özelliği başta gelir, bu da demokratik çizgide, devletin ahlaksal ya da dinsel inançlar üzerinde hiçbir yargı yürütemeyeceği anlamına geldiğini söyler. Demokrasiyi çoğunluğun azınlığa dönüşebileceği ve çoğunluğun çıkarlarından farklı azınlığın haklarını tanıdığı bir yönetim biçimi olarak gören; demokrasinin var olma koşulunu ötekinin tanınmasına bağlayan Touraine, demokrasiyi şu üç ilkeyle tanımlamaktadır: devlet erkinin sınırlandırılması, temsilcilik ve yurttaşlık. Kültürel hakların ön palana geldiği günümüzde Touraine (2002c, s.71), şu soruyu kendisine temel sorun olarak almıştır: “Hem birbirimize eşit hem de birbirimizden farklı olarak birlikte yaşayabilir miyiz?” Benzer bir soruyu Bobbio (2000, s.23) demokrasi için sormaktadır:

Demokratik olmayan bir dünyada tam anlamıyla demokratik olmak mümkün müdür? Touraine, kendi sorusuna özne ve özgürleşme çerçevesinde cevap vermektedir. Özneyi bir bireyleşme gereksinimi, kendinin farkına varmak ve ötekini de bir özne olarak kabul etmek anlamında ele alan Touraine(2002c, s.212)’ye göre karşılıklı olarak birbirimizi birer özne olarak kabul ettiğimizde, birlikte farklılıklarımızla yaşayabiliriz. Bu anlamda demokrasi de en çok kişiye bireyleşmeleri ve birer yaşayabilmeleri için olası en çok fırsatı yaratacak bir yönetim biçimidir. Kısacası eşitliğin ve çeşitliliğin nasıl birleştirileceğini bir tek düşüncede yanıtlamaktadır. Touraine (2002c, s.223), ikisi de öznenin özgürlüğünü temel alan siyasal demokrasi ve kültürel çeşitliliğin birleşmesi olduğunu söyler.

Yukarıda görüşleri kısaca açıklanan çağdaş düşünürlerin hepsi de sonuçta demokrasinin geleceği konusunda iyimser bir tutum benimsemiştir. Ancak, hepsinde de bir tedirginlik göze çarpmaktadır. Örneğin Dahi, açıkça demokrasi yerine Poliarşi’yi kullanmayı tercih ederken, Sartori de demokrasiyi tanımlarken demokratik idealler ile demokratik duygulanımların birlikte ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Sartori, ayrıca demokratik ideallerin Eski Yunan’dan günümüze

kadar pek değişmediğini de belirtmektedir. Bu ise demokratik ideallerin uygulama sahasına geçirilmelerinin ne kadar zor olduğunu bize göstermektedir. Demokratik idealler olmadan demokratik bir yaşam biçiminin de olmayacağı söylenebilir, ama ne kadar iyimser olsak da olalım, bir şey (örneğin demokrasi) sürekli ideal olarak kalıyor ve yüzyıllar geçmesine rağmen halen hayata geçirilemiyorsa o zaman gerçekler karşısında gözlerimizi kapatmak yerine var olan gerçekliği görmemiz gerekir. Gerçeklikteki görünüş ise demokrasinin pek işlemediğini ve halen kendisini ırkçılıktan soyutlayamadığını göstermektedir. Demokrasi, insan aklının insanların mutluluğu için ürettiği bir araçtan başka bir şey değildir. Erdoğan(1998, s.278)'ın da belirttiği gibi demokrasi bir araç değil, ama bir araç değerdir. Bu şekilde araç niteliğinde olan demokrasi insanlara/devletlere mutlu ya da daha az sorunlu bir hayat sunduğu müddetçe, insanlar/devletler de bu aracı bir amaç gibi koruma yoluna gidebilirler. Bunda da haklıdırlar. Çünkü Batı dünyası bu noktaya gelebilmek için krallık, despotluk gibi yönetim biçimlerinden geçmiş, birçok tarihsel tecrübe ve acı olay yaşamıştır. Dolayısıyla Batı dünyasının kendisine birçok özgürlük ve toplumsal hayatta insanlar arasında rekabet yoluyla eşitlik sağlamaya çalışan demokrasiye dört elle sarılması doğal karşılanmalıdır. Ama yine de bu, bizim demokrasinin var olan gerçekliğini görmemize, eğer mümkünse demokrasiyi daha ileri bir seviyeye getirmemize veya demokrasiden farklı yaşama biçimlerini araştırmamıza engel olmamalıdır.

Çünkü demokrasi, ulaşmak istediği hedefleri bir şablon gibi önümüzde tutan sabit ve durgun bir sistem değildir; işleyen bir süreçtir demokrasi ve sürekli bir oluşum halindedir. Bir başlangıcı da olsa, demokrasi ne bir duraktır ne de bir sondur. Demokrasi sürekli bir oluşum halinde olduğu için kendi gelişiminin farklı dönemlerinde çeşitli sorunlarla yüzleşmesi ve bu sorunlar karşısında farklı teknikler kullanması ve çeşitli bakış açıları geliştirmesi her zaman mümkündür. Ancak demokrasi, kendisinden kaynaklanan sorunları da görmek zorundadır ve bu sorunlar karşısında tutucu bir yaklaşım sergilememesi de gerekmektedir. Germani'nin belirttiği gibi “içinde bulunduğumuz uluslararası istemde yakın bağımlılık durumu ve iç politikaların uluslararası aştırılması, demokratik çözümlerin aksine otoriter çözümleri öne” çıkarıyorsa (Akt. Bobbio, 2000, s.23), bizim bu gerçekliği

görmemiz gerekmektedir. Bunu görmek demokrasiye karşı bir tavır alış anlamına gelmediği gibi bunu görmemek gündüzün varlığında güneşi görmemek ve önyargılı bir tutumun benimsendiği anlamına gelmektedir.

2.1.2. Demokrasi Kavramının Temel İlkeleri

2.1.2.1. Egemenliğin Kullanılması

Otoritenin sahibinin yani devlet erkanının üstün emretme ayrıcalığı egemenlik olarak tanımlanmaktadır. Bu gücün kaynağını açıklayan kuramlar özet olarak iki kümede birleştirebiliriz. Öncelikle ilki tanrısal, diğeri ise demokratik kuramlardır. Tarihsel süreç olarak eski olanı, egemenliğin kaynağını Tanrıda bulan kuramdır. Bu kurama göre, yönetenler sahip olduğu bu hakkı Tanrıdan alırlar. Demokratik kurama bakarsak, egemenliğin çıkış noktası olarak kaynağının halk olduğunu görürüz ve yönetilenlere, yönetme hakkını verenin Tanrı olmadığını, bu hakkın toplumdan alındığını görürüz. Demokratik kuram taraftarları, egemenliği, halkın, ya da ulusun iradesine atfetmeyi kişilerin hak ve özgürlüklerinin iktidara karşı korunması bağlamında güçlü ve haklı bir kaynak olarak görmüşlerdir. Demokratik kuramın içeriğine bakarsak, biri halkın egemenliği, diğeri ulusal egemenlik şeklinde iki farklı biçimin olduğunu görmekteyiz. Şayet, egemenlik dediğimiz kavram ulusun ise, ulusal egemenlikten, tam tersi durum söz konusuysa, yani vatandaşlara ait ise, halkın egemenliğinden söz edilmektedir (Gözübüyük, 2007, s.72-78).

2.1.2.2. Kuvvetler Ayrılığı

Güçler ayrılığı kuramı, devlet niteliğini kazanmış her siyasal toplumda, birbirinden farklı üç görev olduğunu göstermektedir. Bu görevlere bakacak olursak; her bir tanesini ifade ederek yerine gelmesi hususunu sağlayan bir otoritenin varlığını ve bunların birbirleri karşısında tam olarak bağımsız bir statüye sahip oldukları esasına dayanır. Güçler ayrılığının üç alt içeriği; yasama yürütme ve yargıdan oluşmaktadır. Yasama dediğimiz, halkın uyması gereken kuralları düzenlemektedir. Farklı bir ifadeyle, yasalar kural koyar, yürütme bu kuralların

uygulanmasını sağlarken, yargı ise bir nevi cezalandırma işlevi üstelenerek, uygulamadan doğana anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasını sağlanır. Bu kuramda, her güç ayrı ve birbirinden bağımsız otoritelere verilmiştir yani her biri ayrı organlar tarafından yürütülmektedir (Gözübüyük, 2007, s.72-78).

2.1.2.3. Siyasal Partiler

Siyasal partilerin, modern siyasal sistemlerin içerisinde buldukları konumlar hafife alınmayacak kadar önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda demokrasinin ilerlemesinde ve geniş bir etki alanına sahip olmasında siyasal partilerin katkısı söz konusudur (İnaç, Erdoğan ve Güner, 2007, s.2) Günümüzde, çeşidi fark etmeksizin, partisi olmayan demokrasi düşünülemez. Çünkü siyasi partiler siyasal yaşamın bel kemiğidir.

Siyasal partiler, çoğulcu demokrasi ve Marksist demokrasinin yürütülmesinde yani işlevsel şekilde hareket edebilmesinde etkili olan bir kurumdur. Alışılğelen tabirler, siyasal parti denildiğinde, iktidara gelerek otorite sahibi olmak için, geniş halk topluluklarının etkilemesini ve mevcut sürecine dahil olmasını sağlamaya çalışan, örgütlenmiş insan topluluklarıdır (Gözübüyük, 2007, s.81).

2.1.2.4. Seçimler

Demokrasilerde seçim, vatandaşların siyasal süreç içerisinde bu yaşama dahil olmasında etkin rol oynayan bir temsil aracıdır. Seçim sistemi ise halkın yönetimde temsil eden temsilcilerin belirlenmesinde uygulanan teknik bir terimdir. (Gürbüz, 1997, s.14).

Demokrasinin temel ilkelerinden birisiyse, otorite sahibi devletin iradesinin oluşum sürecinde halkın buna temsilciler aracılığıyla ya da doğrudan dahil olmasıdır. Bunun mümkün olması için seçimlerin, genel, eşit, serbest ve gizli oy esasına göre, tam anlamıyla bağımsız bir şekilde yapılmasıdır. Seçimler, yapılış şekilleri fark etmeksizin yani çoğunluk ya da nispi temsil usulüne göre olsun yahut

olmasın, demokratik ülkeler için gerçek anlamda vazgeçilmez bir unsurdur (Gözübüyük, 2007, s.88).

2.1.2.5. Kamu Özgürlükleri

Hak, hürriyet yahut özgürlük kelimeleri, genel olarak aynı anlamda kullanılmaktadır. Özgürlük, insanın doğuştan sahip olduğu ve hareket etme hürriyetine sahip olması gücüdür. Bu bağlamda hakların genel olarak hepsine, ‘kamu özgürlükleri’ yahut ‘kamu hürriyetleri’ veya ‘insan hakları şeklinde ifade edilir. Bunlar büyük kapsamlı tecrübelerdir; negatif statü hakkı da dediğimiz bireysel hak ve özgürlükler ile başlayarak, sosyal ve ekonomik haklara kadar uzanan geniş bir yelpazedir.

Kamu özgürlükleri, geçmişte her toplum için aynı şekilde elbette olmamıştır. Gelişen ve değişen zamanla birlikte değişim halindedir; isim olarak aynıysa kullanılsa bile, içerikleri değişiktir. İnsanlar özgür ve bağımsız olduğu, kendi kararları doğrultusunda hareket edebilecekleri serbest bir alanları vardır. İnsanların sahip oldukları bu alanın genişliğinin büyük olması ‘liberal’ dar ve küçük olması, ‘otoriter’ olunduğunu gösterir. Totaliter rejimlere bakarsak bu alan yani serbest hareket etme alanı yok denecek kadar azdır (Gözübüyük, 2007, s.97).

2.1.3. Türkiye’de Demokrasinin Gelişim Süreci

İlk Türk Devletleri’nin kuruldukları bölgeye bakarsak buralar, Kafkaslar ve Hindikuş dağlarının kuzeyinde Çin’e uzanan alanı kapsar. Türk Devletleri içinde Hun Devleti’nin siyasi ve toplumsal örgütlenme şekli kendisinden sonra gelecek olan devletlere rol model öncüsü olmuştur. Türk geleneklerinde, aile toplumda tam olarak temel yapı taşıdır, toplumun kalbidir. Türk ailesi, İslam öncesi devletlerin odak merkezinde olmasının nedeni, kuvvetli ve kendi içinde çok güçlü sarsılmaz bir bütünlüğe sahip olmasıdır. Toplumsal sistemin bel kemiği olan ailede, baba figürü evin reisi olmakla beraber aileye hükmederdi. Dolayısıyla siyasi yapının kültürel temelinde demokrasi ile örtüşmeyen bu otoriter sistemde itaat söz konusudur.

Türk devletlerinde otoritenin sahibi kağan ve ailesidir (Doğan, 2005, s.159-161). Devlet başkanı olan Kağan, idari devlet teşkilatı içerisinde en üst sırada yer almakla beraber, şu isimleri kullanmaktadır; Han, Tan-hu, Yabgu ya da Hakan. Devlet Başkanı olan Kağan'ın temel görevlerine bakarsak; devleti idare etmek, mevcudiyetini korumak ve devam ettirmek, halkın refahını sağlamak ve devletin sınırlarını büyütmektir. Kağan bu görevlerini yürütürken kanun olarak bilinen Türe'ye uymakla mükelleftir. Törenin kaynağını "Halk, Kağan ve Kurultay" oluşturmaktadır (Arsal, 1974'den Akt. Seyitdanlıoğlu, 2009, s.5). Bu açıdan, Kağan en tepede olan mutlak otorite olmakla beraber, töreye bağlı olmak zorundadır. Bu durum bize Türk devletlerinin meşrutiyet rejimini benimsediklerini göstermektedir. Hakan seçimlerinin Toy tarafından yapılması bunu göstermektedir. Toy diye ifade ettiğimiz devlet meclisi, devletin tüm sorunlarının yani iç sorun ya da dış sorun, hepsinin görüşülerek karara bağlandığı yüksek bir kurul organdır (Saray, 1999, s.11-15).

Bu bağlamda baktığımızda, ilk Türk Devletleri'nde şimdiki manasıyla batı demokrasilerinin görülmediğini söyleyebiliriz. Yani; siyasal partiler ya da halk seçimleri bu yönetim biçiminde bulunmamaktaydı. Ancak Kağan'ın uymakla mükellef olduğu bir kanun vardı, yani Töre, bu da otorite sahibi Kağan'ın kendi üstünde bir gücü kabul ettiğini gösterir. Türk Devleti monarşi sistemiyle yönetilse de, Kağan Toy meclisinin aldığı kararlara da uymakla sorumluydu.

2.1.4. Eşitlik ve Özgürlük

Eşitlik ve ona bağlı olarak özgürlük ilkesi, klasik demokrasilerde herkesin, özellikle haklar ve kendilerine sunulan ya da sahip oldukları olanaklar açısından aralarında herhangi bir fark gözetilmeksizin aynı hukuksal ve siyasal düzenlemelere konu olmasını öngörür. Buna bağlı olarak, kişiler arasında yasa önünde hiçbir ayırım yapılamaz ve aynı yasa önünde eşitlik ilkesi gereği, kişiler eşit olarak siyasal haklardan yararlanırlar. Ancak bu haklardan eşit olarak yararlanabilmeleri için, aynı düzeyde herkesin özgür kabul edilmesi gerekir. Yani, klasik demokrasi eşitliğe vurgu yaparken, aynı anda ve eşzamanlı olarak özgürlüğe de vurgu yapmış

olmaktadır. Çünkü bu özgürlük olmaksızın kişilerin hak ve olanaklardan eşit olarak yararlanma olanağı yoktur. Fakat klasik demokrasi eşitlik ve özgürlüğü biçimselleştirmekte, adeta onu sah siyasal ya da daha teknik olarak sah hukuksal bir ilkeye dönüştürmektedir. Bu biçimselleştirme ise, hukuksal ve siyasal bir ilke olarak eşitlik ve özgürlüğün, gerçekte toplumsal olarak eşitsizlik ve özgürlüksüzlüğü örtmesinden öte bir şey değildir.

Klasik liberal gelenek, her ne kadar öncelikli olarak özgürlüğü vurgulayarak, özgürlüklerin eşitliğini esas kabul ettiğini ileri sürse de, nihai olarak özgürlüğü soyut olarak kavramakta ve adeta, özgürlük toplumsal çerçevesinden koparılarak soyut bir birey temelinde tanımlanıp savunulmaktadır. Gerçekte ise, bu soyut birey, hiç de soyut olmayıp, liberalizmin klasik iktisadi insan varsayımıyla biçimlendirilmekte ve nihayet bu da kendini ayrıcalıklı ve iktisadi olarak güçlü olan sınıfların kişiliğinde somutlaştırmaktadır. Klasik liberal geleneğe karşılık, sosyalist gelenek, özgürlük ve eşitliği toplumsallaştırmakta ve etkin hale getirmeye çalışmaktadır. Toplumsal olarak eşit özgürlük derecelerinde ve eşit olanaklarla var olmayan insanların, eşit düzeyde ve eşit özgürlük düzeyinde olduğunu savunmak, bir gizleme çabasından başka bir şey değildir. Gerçek özgürlük ve eşitlik, ancak her insanın kendi yeteneklerini geliştirebileceği, hiç kimseye ayrıcalık tanınmayan bir toplumsal eşitlik ortamında, sınıfsız bir toplumda mümkün olabilecektir.

Yukarıda karikatürize edildiği gibi, sosyalizm ütopyası gerçekleşirse, ahlakın kökünün kazınacağı gibi, eşitlik ve özgürlüğün de kökü kazınacak mıdır? Eğer o karikatür belirli bir gerçekliğe denk düşmüş olsaydı, bu soruya verilecek yanıt da “evet” olmak durumunda kalacaktı. Çünkü “eşitlik ve özgürlük” birbirinden kopmaz bir çift olarak, doğrudan “eşitsizlik ve “özgürlüksüzlüğü” geçerli olduğu bir ortama gönderme yapmaktadır ve ancak o koşullar seti altında anlamlı olacaktır. Dolayısıyla, bugün hala eşitlik ve özgürlük arayış ya da özlemlerinden söz edilebiliyor ya da bu kavram çifti hala düzenleyici ya da sınırlayıcı ya da belirleyici bir ilke olarak geçerliliğini sürdürüyorsa, doğal olarak bunun en temel nedeni hala eşitlik ve özgürlüğün toplumsal yaşamda temel belirleyici ve düzenleyici ilke olmamasıdır. Fakat, bu ilkeler temel düzenleyici olsa

bile, insanın bu konudaki arayışının sonuna geleceği, dolayısıyla ilkenin ilke olmaktan çıkıp tarihin çöplüğüne atılabileceği söylenebilir mi?

Klasik gelenek ister liberalizm adım alsın, isterse Marksizm, eşitlik ve özgürlüğü ayrılmaz bir ikili olarak görür ve bu ikilinin aralarında zorunlu bir ilişki olduğunu varsayar. Yani özgürlük için atılan adımlar aynı zamanda eşitliğe, eşitlik için atılan adımlar da aynı zamanda özgürlüğe bağımlı olarak atılır ve bunlar dönerek birbirlerini güçlendirir, birbirlerini yeniden üretirler. Elbette bu geleneğe göre, bunun tersi de doğrudur. Yani ister biçimsel bir eşitlik ve özgürlükten söz edelim, istersek etkin ve toplumsal bir eşitlik ve özgürlükten, nihayetinde bunlardan birinin yokluğu ya da eksikliği, aynı zamanda ötekinin de yokluk ve eksikliğine işaret etmektedir.

Klasik ütopyacı gelenek ise bu kavram çiftini birbirinden ayırır. Özgürlüğün yokluğu eşitliğin olmadığı anlamına gelmemektedir ütopyacılar için. Hatta çoğu ütopyacı özgürlük eksikliğini hiçbir zaman bir sorun olarak görmez, özgürlüğü bireyi topluma ya da devlete karşı konumlandırarak, bu ilişkiden türeten zihniyete yabancıdır ütopyacı mantık. Daha dar anlamda bireyi bireye karşı konumlandırmaya ve bireylerin çıkarlarının birbirine karşıt olabileceğine de karşıdır. Aksine, bütün bireyleri ortak bir çıkar çevresinde örgütlemeye yönelir. Bu anlamda gerçek özgürlük, kamusal yaşam içinde yer almaktan başka bir anlama gelmemektedir. Bunun dışında yer alan her tür özgürlük arzusu, bencillığe, olgunlaşmamış bir kişiliğe, ahlaken düşüklüğe işaret etmektedir. Zaten özgürlük denilen ilke kendi başına hiçbir şey ifade etmemektedir. Hele hele bireysel düzeyde tümüyle anlamsızdır. Ancak toplumsal düzeyde anlamlı bir yeri olabilir. Burada da hemen Saint-Simon anılabilir: “insanlar hür olmak için bir araya gelmez”. İnsanlar mademki özgürlük amacıyla bir araya gelmemekte, hatta salt anlamda özgürlüklerinin bir kısmından bir araya gelmek için vazgeçmekte ya da devretmektedirler, o halde gerçek özgürlük bir araya geliş amaçlarına uygun davranmalarıyla ortaya çıkabilir. Nedir bu uygun davranış? Cemil Meriç, Saint-Simon adına bu soruyu şöyle yanıtlamaktadır “Hürriyet nedir?Kendini kollektif hayattan ayırmak, kollektif hayata karşı zırhlamak mı? Hayır. Gerçek hürriyet bu faaliyete katılmak, ihtiyaçlarını gidermek, kabiliyet ve imkanları geliştirmektir”.

Özgürlüğe ilişkin bu tutum klasik ütopyacı gelenekle birlikte aşılabildiği tarihe gömülmüş değildir; ne de salt sosyalistler tarafından devir alınmıştır. Aksine liberal öğretisi içinde de özellikle günümüzde belirli bir biçimde kendine taraftar bulmuştur ki bunların en başında Arendt gelmektedir. Kamusal yaşama karşı konumlanmış bireyin tersine, gerçek özgürlük alanı olarak kamusal yaşam alanı gören Arendt, bunun dışındaki alanları zorunluluk alanı olarak kabul etmekte ve herkesin isteyerek, gönüllü olarak ve sorumluluğunun farkında olarak katıldığı bir kamusal yaşamı özgürlük olarak kutsamaktadır. Kamusal yaşama karşı yükselen kayıtsızlığın doruğunda bulunduğumuz bugünlerde bu ve benzeri tasarımların anlamlı olduğu açıktır. Ancak, Arendt'inki de dahil, bu tasarımların ütopyikliğine gözlerimizi kapatmamızı gerektirmiyor bu durum.

Arendt'e göre, gerçek özgürlük alanı olan kamusal yaşama karşı bir kayıtsızlık söz konusu ve dolayısıyla gerçek özgürlüğün hala çok uzağındaysak, bunun en temel nedeni çözülmeyi bekleyen yoksulluk sorunudur. Çünkü yoksulluk insanları kamusal yaşamın dışına ittiği gibi, daha da önemlisi çabuk ulaşılan zenginliğe duyulan ölümcül ihtiras, asla maddiyata düşkünlerin günahı olmadı, bu her zaman yoksullara ait bir düştü. Yoksulun gizli isteği, “ayağım yorganına göre uzatmak değil”, arzularına göre yaşamaktır. Yani, Arendt'egöre, yoksullar özgürlük alanı olan kamusal alanı değil, tersine zorunluluk alanı olan özel yaşamı tercih etme eğilimindedirler ve yoksulluk sorunu sürdükçe, kamusal yaşam da solmaya devam edecektir.

Arendt, Antik Yunan kamusal yaşamı soyutlayıp yücelterek bir özgürlük kavrayışına ulaşırken, bu özgürlüğün arka yüzünün tutsaklık ve eşitsizlik olduğu gerçeğine gözlerine kapatmaktadır. En azından zorunluluk alanında işleyen ve yurttaşın özgürlüğünün en temel güvencelerinden olan kölelik kurumunu göz ardı etsek bile, özel yaşamda kadınların varlığı ve rolünü göz ardı etmek, en kaba haliyle bir ütopyacıdır. Hatta bu anlamda klasik ütopyacı geleneğin Arendt'ten daha gerçekçi olduğunu bile kabul edebiliriz. Çünkü en azından şu saptamayı yapabilecek bir öngörüye ve eşitlik duyarlılığına sahiptir. Toplumsal ilerleme, kadının kurtuluşuyla ilgili gelişmelere uygun olarak gerçekleşir ve toplum düzeninin çöküşü de kadın özgürlüğünün azalmasına uygun olarak gerçekleşir.

Kadına tanınan ayrıcalıkların genişletilmesi toplumsal ilerlemenin genel ilkesidir. Arendt, kadınların varlığı ve rolüne gözlerini kapatarak, günümüz dünyası için bir özgürlük modeli ortaya koymaktadır ama bu özgürlüğünü topik bir ufuk olup olamayacağını umursamamaktadır.

Arendt'in özgürlüğü kurma biçimi tipik bir Gargantua bakışıyladır. Antik Yunan'ın kamusal yaşamım adeta bir Theleme Manastırı'nı izler gibi izleyen Arendt, manastırın kaim duvarlarının arkasında ne olup bittiğini umursamamaktadır. Theleme'in en önemli özelliği kalın duvarlarıdır. İçeride, kimse bu zenginliğin, mutluluğun ve eğlencenin nereden geldiğini merak etme gereği duymaz; bu da sürekli ve bol bol edinebilmelerinin bedelidir, öteki tarafı kimse görmez. Ne de görmek için heveslidir, altı üstü öteki taraftır işte. Duvarın bu tarafında özgürlük vardır ya, yeter.

Ütopycacı geleneğin, özgürlüğü tek başına bir amaç olarak ele almak yerine, onu ancak kollektif ilişkiler seti içinde anlamlandırması, daha önceki bölümlerde de sık sık değindiğimiz gibi, özgürlük düşmanlığı ile nitelenmelerine yol açmıştır. Sovyet devriminin uygulamaları da adeta buna tuz biber ekerek, ütopya düşmanı her yaklaşımın eline bir silah olarak sunmuştur. Ancak, Sovyet devriminin tam da Zamyatin'in kahramanı E-330'un şikayetinde dile getirdiği gibi, Marksizm'in öngörülerinin tersine, klasik ütopycacı bir tutum sergilediği unutulmuş, bu doğrudan marksizme bağlanmıştır. E-330 hiç kimsenin kendisi için istememesini, kendisinin kendisi için istemek istediğini açıklamaktadır. E- 330'un şikayetinin muhatabı gerçekte marksizm değil, klasik ütopycacı gelenektir. Gerçekten de ütopycacı gelenek, her ne kadar kamusal bir ilişkiler ağı içinde özgürlüğü anlamlı kılsa da, bu kamusalılık bir üst irade olarak ortaya çıkmakta; yani bir anlamda kamusalılık temsil edilmektedir. Bu temsilci rolünde aydınlar gibi, partiler gibi çeşitli elit kesim ya da örgüt, kurum vb. yer alabilir. Bu durumu değıştirmez. Sovyet devriminde de bir yandan özgürlük bu kamusalılık ölçüsünde anlamlı hale getirilmeye çalışılırken, öbür yandan bunun üstünde bir parti bürokrasisi kamusalılığı ve kollektiviteyi temsil etme tekeline ele geçirmiş ve kamuyu oluşturan bütün bireyleri kendi iradesine tabii kılarak, onların seçim hakkını ellerinden almıştır. Ütopycaların özgürlüğe ilişkin açmazı buradadır. Ancak, vurguladığım gibi, Marksizm'in değil, ütopycacı

açmazdır. Marksizm hiçbir zaman bu tip ikameci bir anlayışı sahiplenmemiştir. Engizasyon Mahkemeleri'ne kadar İncil'den türetilbilirse, Sovyet parti bürokrasisi de o kadar Marksizm'den türetilbilir. Fakat bu türetme biçimi, kapitalizmin elinde bir silah olarak uzun yıllar kullanılmıştır.

Bu silah aynı zamanda bir başka amaca hizmet etmektedir: kapitalizmin özgürlük kavrayışının tüketici özgürlüğü ile sınırlı olduğunu göz ardı ettirmektedir. Kapitalizm bireysel özgürlüğü tüketici özgürlüğüne indirgeyerek ve bu özgürlüğü de sınırsızca kısıktarak sistemin devamlılığını güvence altına almaktadır. Aksi takdirde özgürlüğün etkililiği başka insanların özgürlüksüz kalmalarını talep eder. Özgür olmak demek başkalarını özgürlüksüz kılma izin ve yetisine sahip olmak demektir. Özgürlüğün kapitalizme özgü biçiminin içinde bulunduğu bu paradoks nedeniyle, kapitalizmde özgürlük ancak yaygın bir bürokratik denetim ağıyla birlikte var olabilir. Akılcı bir sistemde özgürlük bürokratik bir yapının tepesindeki bir kasaya kilitlendiği, yapının bozulmasına ve çürümesine yol açacak şekilde sızma tehlikesine karşılaştığı takdirde bürokrasiyle bir arada var olabilir. Bu birlikte varoluş ise sözüm ona sosyalist toplumdan çok farklı yerde durduğu ileri sürülen kapitalist toplumun da, gerçekte ütopyacılığa teslim olduğunu gösterir bize. Nasıl ki klasik ütopyacı gelenek yasalara değil de, insan davranışlarının dışlanabileceği kabulünden hareketle kurumlara ağırlık veriyorsa, modern kapitalist toplum da, sosyalist toplum gibi, adı bürokrasi olmak üzere bir panoptikonsistemi oluşturmaktadır. Panoptikonun büyük etkisi, tutukluda iktidarın otomatik işleyişim sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik halini yaratmasıdır. Gözetim altında tutmanın, eylemi itibariyle kesintili olsa bile, sonuçları itibariyle sürekli olmasını sağlamak. Sonuç olarak, her iki sistem de geleneksel ütopyacı eğilime teslim olmuş ve onu gerçekleştirmiştir. Ancak, bu gerçekleştirme biçimi, ütopyacı özgürlüğün kolektif bir ilişki içinde anlamlı olduğu temel kabulünü mantıksal en uç noktasına kadar götürmekle başarılıdır. Yani kolektivite ve kamusalığın temsili ile olmuştur. Marksizm bu bağlamda her iki sistemden ve elbette, ütopyacı gelenekten kopmakta ve yepyeni bir ütopyayı temsil etmektedir.

Ara bir sonuç olarak kestirmeden diyebiliriz ki özgürlük toplumsal bir ilişkiyi, toplumsal koşulların bir asimetrisini işaret eder, özünde toplumsal bir farkı

ima eder, toplumsal bölünmenin varlığını varsayar ve belirtir. Bu anlamda da kendiliğinden, tümüyle doğal ve özgür bir insan doğasından söz etmek anlamlı değildir, özgür bireyi var etmek için çok özel artarda dizilmiş koşullar gereklidir ve yalnızca bu koşulların devamı durumunda yaşamını sürdürebilmektedir. Özgür birey insan türünün evrensel bir koşulu olmaktan çok uzaktır. Tarihsel ve toplumsal bir yaratıdır. Eğilimler, daha baştan bunu öngörmüş ve doğrudan bu tarihsel ve toplumsal yaratının önünü kesmeye çalışmışlardır. Ama ütöpik vasıfların tam da burada ayaklarına dolaşmıştır, önünü kesmeye çalıştıkları şey, onların öngördükleri yordamla devralarak ve uygulayarak bir heyula gibi, yine onların karşısına dikilmiştir. Ancak bu ütopyacılığın ve onların peşinde koştuğu bir ideal olarak özgürlüğün sonuna gelindiğini değil, tersine yeni bir ütöpik çağı işaret edecektir. Klasik ütopyacı eğilimler, daha baştan bunu öngörmüş ve doğrudan bu tarihsel ve toplumsal yaratının önünü kesmeye çalışmışlardır. Ama ütöpik vasıfları tam da burada ayaklarına dolaşmıştır, önünü kesmeye çalıştıkları şey, onların öngördükleri yordamları devralarak ve uygulayarak bir heyula gibi, yine onların karşısına dikilmiştir. Ancak bu ütopyacılığın ve onların peşinde koştuğu bir ideal olarak özgürlüğün sonuna gelindiğini değil, tersine yeni bir ütöpik çağı işaret edecektir.

Ütopyacı eğilimlerin özgürlüğün toplumsal bir ilişki içinde anlamlı olduğu ya da olmadığını öngörerek ağırlığı, eşitliğe kaydırmaları yukarıdaki çerçeve içinde anlamlanır. İnsanlar hiçbir zaman soyut bir özgürlük idealinin peşinde koşmamışlar, tersine daha çok eşitlik, adalet, hakkaniyet gibi idealleri çeşitli düzeylerde yeniden üretmişler ve üretmektedirler. Özgürlük bu anlamda hiçbir zaman tek başına bir sorunsal alanı olarak ortaya çıkmamıştır. Tek başına sorunsal alanı olarak ortaya çıkan eşitliktir. İnsanlığın imgesel dünyasının tarihine kısa bir gezinti yapıldığında, örneğin ütöpik formlara şöyle bir göz gezdirildiğinde, öne çıkarılanın toplumsal ayrıcalıklardan, sınıflı toplum biçimlerinden kaynaklanan ızdırabın giderilmesine dönük olarak özgürlük talepleri değil, eşitlik talepleri olduğu görülecektir.

Uygarlığının doğuşunun eşitsizlikle malül olduğu ya da eşitsizliğin ilk uygar toplumları ayıran ölçütlerinden biri olduğu anımsandığında, tarih boyunca eşitlik taleplerinin yükseltilmiş olmasının anlamsız olmadığı da kendiliğinden

anlaşılacaktır. Bu sadece ilk ya da orta çağların karanlığında yaşayan ezilen sınıflar için değil, aynı zamanda 1789 sonrası uygar toplumlar için de geçerlidir. Örneğin, 1789 Devrimi'nin ardından, devrimin üç sloganı olan “Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik” sloganına Fransız köylüsü belirli bir biçimde tepki gösteriyordu. “Köylü için üç temadan en önemlisi özgürlük değil, eşitlik idi. Devrimin güttüğünü iddia ettiği özgürlük siyaseti “zenginin yoksulu hala ezdiği koşullarda” anlamsız bir ince siyaset olmanın ötesine geçmiyor, kardeşlik ise yabancıların, köylü olmayanların lehine köylülerin sırtına vurulacak yeni vergi yükünden başka bir anlam taşııyordu.

Geleneksel ütopyacı eğilimlerin eşitlik anlayışlarını belirli bir çerçeveye oturtabilmek için, öncelikle eşitlik kavramının veri sayılmaması gereklidir. Anlamı kendiliğinden açık gibi görünse de, gerçekte eşitliğe ilişkin tekil bir anlamdan değil, çoğul anlamlardan söz etmek gereklidir. Burada özel olarak eşitlik kavramının üzerinde durulmadığı için, Turner (1997)'ine eşitlik tipleriyle sınırlı kalacağım. Buna göre, dört ayrı eşitlik tipi saptamak mümkündür. İlk tip, insanları varoluşa ya da özsel olarak eşit sayan eşitlik tipidir. İkincisi, kişilerin istedikleri amaçlara ulaşabilmeleri için kendilerine sunulan fırsatlar düzeyinde eşit sayıldığı eşitlik tipi olup; üçüncüsü, toplumsal grupların yaşama koşullarının eşit kılınmasına çalışılan şartlarda eşitlik tipi ve sonuncusu sonuçlarda eşitliğin hedeflendiği eşitlik tipidir. Turner (1997) devamla, fırsat eşitliğinin yasal düzeyde kişilerin eşit sayıldığı liberalizme, şart eşitliğinin toplumsal düzeyde koşulların iyileştirilmesini savunan reformizme ve sonuç eşitliğinin üretime katkılarına göre kişilerin ekonomik eşitliğini savunan sosyalizme karşılık geldiğini saptamaktadır.

2.1.5. Siyasi Katılım

Katılım kelime anlamıyla, bir işi eylemli olarak üstlenme, bir olayda etkili olma, bir süreç içerisinde istekli bir şekilde dahil olma anlamında Türk Dil Kurumu tarafından tanımlanmıştır (TDK, 2018). Siyasal katılıma bakarsak; demokrasinin onaylandığı ve sürekli ve istikrarlı seçimlerin yapıldığı ülkelerdeki oy veren vatandaşların bilinçli/bilinçsiz oy kullanmasından, ülkesiyle alakalı siyasi onularla

ilgili fikir yürütmesine, siyasi konularda eleştirilere katılmasına, bir siyasi partinin üyesi olup, orada görev almasına, aynı şekilde partinin kampanyalarına, mitinglerine, genel merkez toplantılarına girerek, parti adayı olması gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Demir, 2015, s.38). Siyasal katılımı özetlemek istersek; aslında bir yurttaşlık faaliyetidir. Şöyle ki; mevcut siyasi iktidarın kalması ya da değişmesi konusunda söz hakkına sahiptir. Buna ek olarak devletin farklı bürokratik görevlerine dahil olarak orada yer almak ve kamu görevlerinde çalışmak da siyasal katılımın geniş anlamı olarak ifade edilebilir. (Duran, 2005, s.132). Siyasal katılım terimi, kişilerin siyasal sistemde kendilerinin hangi yerde olduklarını görmelerine yarar. Vatandaşların seçimlerde oy kullanmaları aslında bir siyasal katılım örneğidir, ancak siyasal katılım bunun çok daha ötesinde geniş bir tanıma sahiptir. (Özyurt, 2010, s.290).

Siyasal katılımın başka bir özelliği ise, vatandaşla bürokrasi arasında güven ilişkisi kuran bir araçtır. Demokratik yönetimin ana amaçlarından biriye, vatandaşların yasal prosedür çerçevesinde siyasi sürece dahil olmaları ve yönetimi etkileyerek, yönetimde söz hakkına sahip olmalarıdır (Pınarcıoğlu, 2017, s.16). Bir ülkede yaşayan vatandaşların bütünü bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalmadan siyasal hayata dahil olup katılım sağlamaları, çok çeşitlilik bağlamında farklı tabanların da temsil edilmesine imkan sağlayacağından, ülkenin huzurlu olmasına, toplumsal barışın sağlanarak iç dengenin oluşturulmasına, güven ve istikrar ortamının gelişmesi ve oluşmasına temel hazırlayacaktır (Çağlar, 2011, s.57).

2.1.6. Siyasal Temsil

Yukarıda verilen temsil tanımı, niteliği itibariyle, özel hukukta görülen vekalet sözleşmesi ile bir paralellik göstermektedir. Temsilci, temsil yetkisini kullanırken bu yetkiyi verenlerin isteklerinden bağımsız hareket edemeyeceği önyargısını içerir. Temsili demokrasinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, siyasal temsilin geçirdiği evrim, toplumsal zorunlulukların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Siyasal temsil ilişkisinin, temsilin kaynağını tekil bir bireyin, grubun veya çıkarın oluşturup oluşturmadığına, temsile konu olan kişisel gruba ait veya genel çıkarın içeriğinin nesnel veya öznel olarak tanımlanıp tanımlanmadığına göre farklı kapsamlarda algılandığı göze çarpmaktadır.

Siyasal temsil konusunda temsilcinin konumunun net bir şekilde belirlenebilmesi, temsil kavramının nasıl algılandığı veya temsil kavramına ne anlam yüklendiği ile ilişkilidir. Şöyle ki, temsilcinin seçimi, kendisinin bağlı kalmayı kabul etmiş olduğu bir programın onaylanması mı demektir; yoksa karakteri, fikirleri, iyi niyeti sebebiyle kendisine bir otorite tanınması mıdır? İşte bu iki soruya verilecek cevap, temsilcinin konumunun, yetkisinin ve hareket alanının tespiti yanında, siyasi temsil konusunda karşılaşılan çelişkilerin kaynağının belirlenebilmesine de yardımcı olacaktır.

Şayet temsil yetkisi, bir program onaylanması olarak yorumlanacak olursa, bu durumda temsilcilik sıfatının kazanılması, uygulanacak programa bağlı olacağından, temsilci, bu programın gerektirdiği davranış kalıplarının dışına çıkamaz. Temsilci, temsil yetkisini kazanmakla birlikte, kendisine dışına çıkamayacağı bir emir verilmiş demektir. Onaylanan program, temsil yetkisini verenin uygulanmasını istediği bir direktif niteliğini taşır. Bu durumda temsilciliğin devamı direktife uyulmasına bağlıdır. Temsilci direktiften ayrıldığı gün temsilcilik sıfatını kaybeder. Programın onaylanması ile birlikte temsilciye sınırları çizilmiş belli bir husus için vekalet verilmiştir. Temsilci yetkisini belirlenen gayelerin gerçekleştirilmesi için kullanır. Bu anlayışta temsilci, önceden seçmenler tarafından öngörülen bir programın uygulayıcısı olması yetkilendirilmiştir. Bu noktada temsilcinin konumu aracı olmayı içerir. Bu biçim temsil, delegasyon olarak da tanımlanır. Burada temsilci delege sıfatı kazanır.

Temsilcinin seçimi, ikinci durumda yani karakteri, fikirleri, iyi niyeti sebebiyle kendisine bir otorite tanınması olarak yorumlandığında seçilenin konumu, birinci durumdaki ilişkiden oldukça farklı bir hal alır. Seçilenin hukuki konumunun belirlenmesinde kullandığımız delege ve temsilci ayrımında, seçilen, ikinci durumda temsilci sıfatını alacaktır. Çünkü adayın seçilmesi, bir programın uygulayıcısı olma ön şartına bağlı değildir. Seçilme, adayın tamamen kişisel

yeteneklerine ve ona duyulan güvene bağlıdır. Adayın seçiminde kişisel yetenek ve becerinin göz önünde bulundurulması, seçilecek adaya aynı zamanda bir bağımsızlık tanınmasını da gerekli kılar. Seçilen kişinin temsilci sıfatını kazanması, ona vereceği kararlarda seçmenlerinin görüş ve düşüncelerini değil, kendi düşüncelerini esas alması hakkını verir.

Kuramsal olarak, temsilin kaynağı ve sonuçları, temsilcinin konumunun bir programı onaylanmasına mı, yoksa kişisel yeterliliğine mi bağlı olduğu ve bu ilişkinin ortaya çıkarabileceği sonuçları net olarak belirlenebilmekle birlikte pratikte seçmen ve temsilci arasındaki ilişkiler ve ortaya çıkan sonuçlar, teorinin belirlediği standartlara uymamaktadır.

Siyasal temsil anlayışı ve seçmen-seçilen arasındaki ilişkiler, siyaset rejimden rejime farklılık gösterdiği gibi, aynı yasama sistemi içindeki üyeler arasında bile farklı biçimde yorumlandığı göze çarpmaktadır. Bu farklılıkları, siyaset temsil kavramının niteliğinin ve kapsamının farklı algılanışına bağlayabiliriz. Bu algılama farklılıklarına etki eden etmenleri genel olarak, toplumun demokrasi kültürü, siyaset rejimin karakteri, toplumsal gelişmişlik düzeyi, bireylerin eğitim düzeyi ve topluma hakim olan gelenekler biçiminde sıralayabiliriz.

Temsil teorisine ilişkin olarak ortaya atılan birbirinden oldukça farklı görüşler nedeniyle temsil kavramı, içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu konuda son olarak, Henry Mayo'nun görüşlerine yer vermek yerinde olacaktır. Mayo bu konuda, "temsilci kelimesinin tedricen kaldırılıp, onun yerine congressman, parlamento üyesi, senatör gibi kelimelerin kullanılmasını" önermektedir ve böyle bir yaklaşımın siyasi teoriye büyük katkısının olacağını savunmaktadır. Mayo ya göre, demokratik teori temsil teorisinden pek az şey kazanmaktadır. Ona göre teori şu şekilde ifade edilebilir; Yasama organı üyeleri veya karar verenler, güdülen amme siyasetlerini yapmaya yetkilidirler ve serbest seçimlerle popüler kontrole tabidirler. Gdülen siyaseti yaratanların karşılaştıkları zorluklar, uygulama alınmadadır ve demokratik siyaseti temsil kuramı içindeki metafizik veya mantıki zorluklarla karıştırmak gereksizdir.

2.1.7. Temel İnsan Hakları

Milne (1979)' ye göre insan hakları ahlaksal haklardır, çünkü insanlar, pozitif hukukta yasalaştırılmış olsun olmasın, bu haklara sahiptirler. İnsanların ulustan, dinden, vatandaşlıktan, medeni durumdan, işten, gelirden ya da herhangi başka bir sosyal, kültürel nitelikten, cinsiyetten bağımsız, sadece insan olmaları nedeniyle bu haklara sahip olmaları da bu hakların evrensel olduğunu gösterir.

Bu nedenle insan hakları evrensel ahlaki haklardır ve eğer evrensel ahlaklılık diye bir şeyin olduğu gösterilebilirse, insan hakları, yani evrensel ahlaki hakları olduğu da gösterilebilir (Milne, 1979, s.24). Bu nedenle Milne önce evrensel ahlaklılığı temellendirmeye girişir. Evrensel ahlaklılığın temelinde Milne (1979)' ye göre insanın ahlaki statüye sahip olması bulunur. Ahlaki statüye sahip olması insanın en temel özelliğidir. İnsan toplumsal bir varlıktır ve insanların bir arada yaşayabilmesi için, en azından büyük oranda birbirlerine güven duymaları gerekir. Güven de bazı karşılıklı ahlaki taahhütlerin kabulünü varsayar, örneğin dürüst olma ve kışkırtma olmadan şiddetten kaçınma yükümlülüklerini kapsar. Ahlaklılığın yokluğunda, böyle taahhütler olamazdı ve bu nedenle güven için temel olamazdı. Güven ve bu nedenle ahlaklılık, işbirliğinin herhangi bir biçimi için, söz vermek ya da ortak girişim için zorunludur (Milne 1979, s.25-26). Bütün insanlar, kültürel farklılıkları ne olursa olsun ahlaksal ve toplumsal varlıklardır. Aynı ahlak kodunu paylaşmasalar da, patolojik bozukluğu olanlar dışında, bütün insanlar toplumsal yaşam, işbirliği ve bunların kapsadığı ahlaksal taahhütlerde bulunma olanağına sahiptir (Milne, 1979, s.30).

Ona göre dürüst olma ve kışkırtma olmadan şiddetten kaçınma yükümlülükleri, bütün ahlaklılıklarda olmaları nedeniyle evrenseldirler. Bu yükümlülükler insanların sadece kendi topluluklarının üyelerine değil, bütün diğer insanlara da borçlu olduğu şeylerdir. Bunların sadece kendi topluluklarının üyelerine borçlu olunan şeyler olduğunu söylemek, diğer insanların ahlaki statülerini reddetmek olurdu ki, bu, insanların en temel özelliklerini görmezden gelmek ve onların insan türünün üyesi olmadıklarını iddia etmektir (Milne, 1979, s.30). Bütün insanların insan türünün üyesi olduğunu reddeden kişi, yanlış bir

şekilde, üyelerinin yapısı gereği sosyal yaşama, işbirliğine ve bunların gerektirdiği ahlaki söz verme kapasitesine sahip olmadıkları belli bir insan sınıfı olduğuna inanıyordur (Milne, 1979, s.38).

Bir hakkın ya da ödevin temeli, hak ya da ödev pozitif yasal bir hak ya da ödevse, ilgili yasayla; ahlaki hak ya da ödevse ilgili ahlak kuralı ya da ilkesiyle gösterilir. İnsanların evrensel ahlaki haklara ve ödevlere sahip olmalarını sağlayan da, bütün insanların insan türünün üyesi olması ilkesidir. İnsan haklarının, var olan yasal sistemde ya da ahlaki koda tanınmış olsun olmasın insanların sahip oldukları haklar olduğunu söylemek, böyle hakların onlara atfedilmesinin ussal temelleri olduğunu söylemektir. Bu temeller evrensel ahlaklılığın merkezi ilkesinde, yani bütün insanların insan türünün üyesi olmaları ilkesinde bulunur (Milne, 1979, s.38-39).

2.2. Bütçe

1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 6. maddesinde bütçe tanımı verilmiştir: “Bütçe, Devlet devir ve müesses atının sene-i varidat ve masarif muamelatını gösteren ve bunların tatbik ve icrasına mezuniyet veren bir kanundur”.

Bazı yazarlarca da çeşitli bütçe tanımları yapılmıştır: bütçe, devletin veya diğer kamu kuruluşlarının gelecek bir yıl için, kamu gelirlerini ve giderlerini gösteren, kamu gelirlerinin toplanmasına izin veren ve kamu giderlerinin yapılmasına yetki veren bir kanundur. Bütçe bazı yazarlarca; kamu hizmetlerinin bir sipariş listesi olarak da tanımlanmıştır. Devletin mali faaliyeti evvelden kararlaştırılmış bir plana göre yürütülmektedir ve bu plana da bütçe denilmektedir diyerek, bütçeyi bir plan olarak tanımlayan yazarlarda vardır.

Sözlük anlamı olarak bütçe: “Gelecekteki belirli bir dönemde gerçekleşmesi öngörülen gelir ve giderlerin karşılıklı tahminlerini içeren cetvel veya plan ” olarak tanımlanmaktadır.

2.2.1.Bütçe Türleri

Bir milletin iktisadi, içtimai ve siyasi teşkilatı, mensup olduğu devletin bütçe sisteminden bariz ve vazih bir suretle anlaşılır. Bütçe, devletin kabul ettiği hedeflere ulaşabilmek için kullanabileceği en önemli mekanizmadır. Türkiye bütçe sisteminde kamu kesiminde kullanılan çeşitli bütçe türleri bulunmaktadır. Bu bütçe çeşitleri hakkında bilgiler aşağıda verilmiştir. Bu bütçeler 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanuna göre tasnif edilmiştir.

5018 Sayılı Kanuna göre;

I Sayılı Cetvel 'de, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri yer almaktadır. Bunların ayrı bir kamu tüzel kişiliği bulunmayıp, devlet tüzel kişiliğinde yer alırlar. Yani idari ve mali özerkliğe sahip değildirler. Ayrı bir bütçeleri bulunmamaktadır. Toplamda cetvel içerisinde 42 kurum bulunmakta olup, biri mülga edilmiştir.

II Sayılı Cetvel 'de, özel bütçeli idareler ve özel bütçeli diğer idareler bulunmaktadır. İdari ve mali özerkliğe sahip, kendilerine ait bütçelere haiz, kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlardır.

III Sayılı Cetvel 'de düzenleyici ve denetleyici kurumlar yer almaktadır. Kamu tüzel kişiliğine haiz olan bu üst kurullar, idari ve mali açıdan da özerklerdir.

IV Sayılı Cetvel 'de, Sosyal Güvenlik Kurumları yer almaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumları'nın içerisinde; Sosyal Güvenlik Kurumu ve Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. İdari ve mali açıdan özerk olan bu kurumlar, kamu tüzel kişiliğine haizlerdir.

Sonuç olarak baktığımızda;

1. Merkezi Yönetim Bütçesi Kapsamındaki Kamu İdareleri (I, II ve III Sayılı Cetvel 'de Yer Alan Kurum ve Kuruluşlar)
 - Genel Bütçeli Kurumlar
 - Özel Bütçeli Kurumlar (Yüksek Öğretim Kurumu, Üniversiteler, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu)
 - Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar
2. Mahalli İdarelerin Bütçeleri

3. Sosyal Güvenlik Kurumlarının Bütçeleri

yer almaktadır. Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanun'unda yer alan bu sıralamaya tabi bütçeleri detaylı olarak ele alalım.

2.2.1.1. Genel Bütçeli Kuruluşlar

Genel bütçeli kuruluşlar, 5018 Sayılı Mevzuatta yer alan ekli I Sayılı cetveldeki kurum ve kuruluşları kapsamaktadır. Bu kuruluşlar devlet tüzel kişiliğine haiz olup, ayrı bir kamu tüzel kişilikleri bulunmamaktadır. Bu açıdan gelir toplama yetkisine sahip değildirler. Tüm taşınmazları Hazine adına kayıtlı olup, bütçeleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanmaktadır. Bu kuruluşların muhasebe işlemleri, saymanlık hizmetleri, nakit planlamaları ve nakit işlemleri de aynı Bakanlık tarafından yerine getirilmektedir.

2.2.1.2. Özel Bütçeli Kuruluşlar

Özel Bütçeli Kuruluşlar, 5018 Sayılı Mevzuatta yer alan II Sayılı cetveldeki kurum ve kuruluşları kapsamaktadır. Bu kuruluşlar farklı ihtisas alanlarına göre faaliyet göstermektedirler. Kuruluşları kanunla olur. Genel olarak yarı-kamusal hizmetleri üretirler. Kendilerine ait ayrı bir kamu tüzel kişilikleri vardır. Hesaplarından sorumlu nakit birimleri vardır. Sundukları mal ve hizmet karşılığında vergi, harç vb. tahsil etmeye ve ücret almaya yetkileri vardır. Genel bütçeden hazine yardımı alabilirler. Özel bütçeli idareler, hizmet sundukları alanla ilgili olan bakanlığın, idari vesayet denetimine tabidirler. Bu yüzden de ilgili kuruluşlar şeklinde nitelendirilirler.

2.2.1.3. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar, 5018 Sayılı Mevzuatta yer alan ekli III Sayılı cetveldeki kurum ve kuruluşları kapsamaktadır. Üst kuruluşlar olarak nitelendirilen bu kurumlar, devletin önceden üretim yaptığı alanlarda faaliyette

bulunmaktadırlar. Denetim yapmaya ve idari yaptırım uygulamaya yetkilidirler. Kendilerine ait ayrı bir kamu tüzel kişilikleri vardır. Hesaplarını ve nakit idarelerini kendileri yürütmekte olup, ayrı bir bütçeleri vardır. Kendilerine ait öz gelirleri mevcuttur. Bütçeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Eylül ayının sonuna doğru gönderilmektedir.

2.2.1.4.Kamu İktisadi Teşebbüsleri

5018 Sayılı kanunda yer almayan bir istisna niteliği taşıyan, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile tüm bütçe türlerine de değinmiş olacağız. Kamu İktisadi Teşebbüsleri, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında hizmet veren kuruluşlardır. Kendilerine özgü ayrı bütçeleri vardır. Doğal tekel alanında ya da tam rekabet piyasasında işlem görmekte olan mal ve hizmetleri üretirler. Ülkemizde son yıllarda sayıları giderek azalmakta olan kitler, kamu verimliliği açısından özelleştirme işlemine tabi tutulmuşlardır. Bir kısmı ise Türkiye Varlık Fonu'na devredilmiştir.

Şekil 1. 5018 Sayılı Kanun'a Göre Bütçe Türleri

5018 Sayılı Kanunla beraber, kamu yönetiminde ve idaresinde bulunan kurum ve kuruluşların harcama süreçler daha hızlı ve etkin hale gelmiştir. Saydamlık, hesap verilebilirlik ve bütçe disiplini sağlayan kanun aynı zamanda bütçe ilkelerinin çağdaş hale gelmesinde etkili olmuştur. Kanuna KİT'ler hariç tüm kurumlar dahil edilmekle beraber, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idarelerin kendilerine özgü olan yapıları korunmuştur. 5018 Sayılı Kanun köklü değişiklikleri beraberinde getirirken, mali sisteminin reformist bir yapıyla yeniden inşası sürecine katkı sağlamıştır. Kanunla beraber bütçe kapsamının darlığından doğan sorunların ortadan kaldırılması amacıyla kanun yenilikleri beraberinde getirmiş ve sistem bu sayede revize olmuştur.

Bu bağlamda; bütçe kamunun tüm gelir ve giderlerini içine alacak şekilde düzenlenmiş. Belirli giderler belirli gelirler için tahsis edilmemesi gerektiği ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan tüm gelir ve giderlerin bütçelerinde yer

alması gerektiği vurgulanmıştır. Yapılan değişikliklerle beraber, Türk bütçe sisteminde klasik ilkelerin yanı sıra modern bütçe ilkelerini getirerek büyük mesafe kat edilmiştir. Kanun kapsamında gelen modern bütçe ilkelerini şu şekilde sıralayabiliriz,

(KMYK, 2003, mad.13) :

- a) Makroekonomik istikrar ile beraber sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı amaçlamak,
- b) Harcama yetkisi kullanımını kanunla düzenlemek,
- c) Bütçelerin hazırlanma sürecinde, kalkınma program ve planlarında yer almakta olan politikalara, hedeflere uygun olarak fayda-maliyet esasına göre hazırlanmak,
- d) Bütçenin görüşülmesinde, takip eden iki yılın bütçesiyle beraber görüşmek,
- e) Mali saydamlık, bütçe denkliliği, genellik ilkesini uygulamak,
- f) Belirli gelirlerin, belirlenmiş giderlere tahsis etmemek,
- g) Bütçeler, Türkiye Büyük Millet Meclisi veya yetkili makam/organlarca onaylanmadan veya kabul edilmeden uygulanamaz,
- h) Bütçeyle alakalı olmayan hususlar, bütçede yer almaz, şeklindedir.

2.3. Bütçe Açığı Kavramı

Klasik anlamda bütçe açığı konsolide bütçe harcamaları ve bütçe gelirleri arasındaki negatif farktır. Ancak, uygulamada farklı açık ölçüm türleri bulunmakta ve bu türlerin uygulama şekilleri farklı açıdan konuyu incelemektedir. Bu türlerden bazıları genel açık türleri bazıları ise özel açık türleridir. Aşağıda çeşitli açık yöntemlerinden bazıları, sırasıyla incelenmektedir.

2.3.1. Geleneksel Açık

Geleneksel açık, toplam hükümet gelirleri ve giderleri arasındaki farkı ölçmektedir. Ancak, bu ölçümde borçlardaki değişim dışarıda tutulmaktadır. Bu

açık türü, nakit bazında ölçüldüğünde kamu kesimi borçlanma gereğini ifade etmektedir. Genel olarak KKBG'nin, GSMH'ya oranının %5 ve altında olması dünya standartlarına göre kabul edilebilir seviyeler olarak görülmektedir.

2.3.2. Cari Açık

Cari açığın hesaplanmasında temel alınan durum, cari gelirden cari harcamaların çıkartılmasıdır. Bu bağlamda, sermayenin oluşmasına yahut finansal aktiflerin yükselişine sebebiyet vermeyen açık türüdür. Farklı bir deyişle, geleneksel açıktan yatırım harcamaları ve sermaye gelirlerinin çıkararak da cari açığa ulaşırız.

2.3.3. Birincil Açık

Birincil açık, harcama kaleminin faiz ödemeleri dahil olmayan kısmının, toplam gelirden çıkarılmasıyla bulunur. Bu açık, hükümete bütçenin kontrol edileceği kısmı gösterir. Kamudaki açıklar bağlamında bu açıkların sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

2.3.4. İşlemsel Açık (Operasyonel Açık)

Bütçede gerçek faiz ödemesini tespit edebilmek açısından nominal faizi enflasyon etkisinden arındırılarak, reel faiz oranının hesaplanması gerekmektedir. İşlevsel bütçe açığı kavramı bu konuda genel kabul gören tanımdır. İşlevsel bütçe açığı, enflasyonundan arındırılarak elde edilen birincil bütçe açıklarına, reel faiz ödemelerinin eklenmesi sonucu bulunur.

2.3.5. Nakit Açığı

Geleneksel tabirle ifade edilirse, konsolide bütçe açığı, konsolide bütçe harcamalarının gelirlerinden ülkenin mevcut ulusal parası bazında fazla olması anlamına gelir. Nakit açığını hesaplarken bütçenin emanetlerini ve avanslarını da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

$\text{Bütçe Açığı} + \text{Avanslar} - \text{Bütçe Emanetleri} = \text{Nakit Açığı} = \text{Finansman Gereği}$

2.4. Bütçe Açıklarının Oluşum Dinamikleri

Kamu sektöründe, istikrarın sağlanması, yatırımların zamanında yapılabilmesi, kamu gelir ve gider dengesinin sağlanabilmesi ve kamu hizmetlerinin aksamadan yerine getirilebilmesi için kamunun bütçesi ekonomik denge açısından son derece önem arz etmektedir.

Kamu kesiminde bütçe açığının oluşmasında, kamunun özel sektöre göre başarısız olduğunu gösteren nedenlere bakarsak (Bulut, 2002, s.28);

- Sosyal faydanın ve sosyal zararların ölçülmesinin belirsiz ve zor olması,
- Kamu hizmetinden faydalanan vatandaşların, kamu mallarıyla alakalı tam bilgiden yoksun olmaları,
- Kar amacı gütmeyen ve kamu yararı disiplini çerçevesinde hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarının piyasa disiplinine göre hareket etmemeleri,
- Atanmış ya da seçilmiş kamu görevlilerinin, sunulan mal ve hizmetlerde kendi tercihlerini göz önünde bulundurma olasılığından kaynaklanmaktadır.

Bu gibi nedenler kamu kesimindeki başarısızlıkların, bütçe açıklarıyla sonuçlanmasına neden olmaktadır. Bütçe açıkları, keynesyen politikaların uygulanması sonucu artış eğilimi göstermiştir.

Açıklara neden olan ekonomik sebeplere bakarsak, kamunun en büyük gelir kaynaklarından biri olan vergi gelirlerinin düşük olması, savunma yatırımlarına yapılan harcamaların yüksek olması, sosyal güvenlik zinciri döngüsünde aktif ve pasiflerin birbirini karşılama zorlanması yani yaşlı/emekli nüfusun, çalışan (aktif) nüfusa oranının artması, sağlık harcamalarının yükselmesi ve faiz ödemelerindeki artışı gösterebiliriz (Bulut, 2002, s.30).

Bunların yanı sıra, Türkiye özelinde bakarsak, 1982 Anayasa'sında belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir (T.C. Anayasası,1982, mad.3). Sosyal bir hukuk devleti olmanın

gereklerinden dolayı, sosyal yardımlar alanında vatandaşlara yapılan ayni ve nakdi yardım çeşitliliği oldukça fazladır. Şartlı eğitim yardımları, yakacak yardımları, muhtaç asker ailesi yardımları, dul ve öksüz yardımları, sosyal ekonomik destek yardımları (SED), şartlı evde bakım yardımları (SHÇEK) ve aylık verilen nakit yardımları gibi birçok çeşit bulunmaktadır. Karşılıksız transfer ödemesi niteliği taşıyan bu yardımlar da bütçe açıkları için bir nedendir.

Ülkemiz için bakıldığında bunlara ek olarak, mali disiplinin bulunmaması, orta sınıf seçmenin talepte bulunduğu sosyal malların maliyetlerine katılım konusunda isteksiz olması, büyümenin artan finansmanını karşılama noktasında tasarruf oranlarının düşük ve yetersiz kalmasıdır (Bulut, 2002, s.31).

BÖLÜM III

DEMOKRASİ VE BÜTÇE AÇIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

3.1. Ampirik ve Teorik Literatür Taraması

Çalışmanın bu kısmında, demokrasi ve bütçe açığı arasındaki ilişkiyi gerek teorik gerekse ampirik açıdan ele alan çalışmalara değinilecektir. Yapılan çalışmalarda, demokrasi ve bütçe açığı arasında negatif, pozitif veya ilişkisiz sonuçları elde edilmiş olup, özellikle de ampirik bağlamda farklı ülkelerden toplanan veri setleriyle bir sonuca ulaşılmıştır.

Angello ve Sousa (2009), kamu açığı oynaklığının siyasi, kurumsal ve ekonomik kaynaklarını ampirik olarak analiz etmişlerdir. 125 ülkeyi kapsayan geniş çaplı araştırmalarının amacı; kamu açıklarına neden olan faktörleri bulmaya çalışmak ve kamu açığı oynaklığının siyasi, kurumsal ve ekonomik kaynaklarını ampirik olarak analiz etmektir. Çalışmada, siyasi istikrarsızlık, demokrasi, hükümet krizleri, kabine değişiklikleri vb. bazı ekonomik ve kontrol değişkenlerinin yanı sıra siyasi ve kurumsal faktörlerin etkisini yakalamak için çalışma yürütmüşlerdir.

Yürütülen bu çalışma sonucunda yazarlar; daha yüksek kamu açığı oynaklığının tipik olarak siyasi istikrarsızlıkla yüksek oranda ilişkili olduğunu, demokrasiyle zayıf ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ek olarak, küçük ülkeler için bütçe açığı oynaklığının hiper enflasyondan kaynaklandığını ve bu durumun dışa açıklığı yüksek ülkeler için büyüme eğiliminde olduğunu ortaya koymuşlardır.

Araştırma sonucu; siyasi istikrarsızlığın (anti demokrasi) yanı sıra, siyasi rejimin ve ülke büyüklüğünün de kamu açıklarında önemli rolü olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yüksek enflasyon seviyesinin de kamu açıklarıyla doğru yönde hareket ettiği bulgular arasındadır. Çalışma sonucu, küçük ülkelerde daha

belirgin olan kamu açığı oynaklığının, refah düzeyi yüksek ülkelerde daha iyi karakterize edildiğini ve bu kamu açıklarının, siyasi (politik) ve kurumsal değişkenlerle önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir.

İki ekonomist de genellikle yüksek ve değişken mali açıkların çeşitli nedenlerle refaha zarar verebileceğini kabul ederler. Bu refah kaybını dört başlık altında toplamışlardır;

- İlk olarak, kaynakların verimsiz dağılımına yol açabilir ve “dışlama” etkileri yaratarak özel sektör için bir kısıtlama görevi görebilirler.
- İkincisi, borç/GSYİH oranını yükselterek, bir ülkenin uzun vadeli mali sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyebilir, dolayısıyla gelecek nesillerin yaşam standartlarını etkileyebilirler.
- Üçüncüsü, özellikle merkez bankasının bağımsız olmadığı durumlarda enflasyonun seviyesini ve oynaklığını artırabilirler.
- Son olarak, daha zengin ülkeler kamusal alanda istikrarlı açıkları iyi karakterize edebilirken, küçük ülkeler bu durumla başa çıkamayabilirler.

Çalışmanın sonucundan çıkarılan birtakım dersler mevcuttur. Bu anlamda, ülkeler, kurumlarının kalitesini iyileştirerek, hükümet istikrarı için koşullar yaratarak ve demokratik rejimlere doğru ilerleyerek, uzun vadeli ekonomik refahın elde edilmesi yönünde önemli ilerlemeler sağlayabilirler.

Anwar ve Ahmad (2012), tarafından Pakistan’da bütçe açığını belirleyen bazı politik faktörleri kontrol etmeye yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Yazarlar, Pakistan ekonomisi için bütçe açığı, demokrasi ve kabine büyüklüğü arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkiyi incelemişlerdir. Otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL) çerçevesinde geliştirilen, eş bütünleşme ve (ECM) hata düzeltme modellerine yönelik sınır testi yaklaşımını kullanmışlardır. 1976-2009 dönemi için bütçe açığı ve bu faktörler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin var olup olmadığını araştırmak için yıllık veriler kullanmışlardır.

Sınır testinin sonucunda, bütçe açığı ile siyasi değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak; demokrasinin bütçe açığının azalmasına yardımcı olabileceğini ancak referans alınan dönem için

Pakistan’da bu etkinin zayıf olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca hükümet büyüklüğünün bütçe açığına önemli ölçüde katkı sağlayacağına yönelik güçlü kanıtlar elde etmişlerdir. Bu bağlamda; Gelişmekte olan ekonomilerin en büyük sorununun, bütçelerinde kalıcı açık olduğunu savunmuşlardır.

Anwar ve Ahmad (2012)’a göre; Pakistan’da siyasi istikrarsızlık ve demokrasi eksikliği âdettendir. Pakistan, bağımsızlıktan bu yana hiçbir zaman istikrarlı bir siyasi senaryo ortaya koyamamıştır. Pakistan ekonomisi yaklaşık 33 yıldır askeri diktatörlük ve 30 yıldır karma demokrasi yaşamaktadır. Demokratik rejim hiçbir zaman görevini tamamlayamamıştır. Öyleyse, siyasi belirleyicilerin Pakistan’ın Bütçe açığının nedenlerini açıklayıp açıklayamayacağı sorusunu tartışma konusu olduğunu belirtirler. Bu nedenle, yapılan bu çalışma Pakistan’ın kalıcı bütçe açığından sorumlu siyasi faktörleri eleştirel olarak değerlendirme çabası olduğunu öne sürerler. Çünkü ekonomik değişkenler tek başına bütçe açığının belirlenmesinde yetersiz kaldığını savunmaktadırlar. Bu nedenle, bütçe açığına neden olan politik faktörleri ampirik olarak Anwar ve Ahmad tarafından analiz edilmiştir.

Ekonomik gerekçelerin tek başına bütçe açığını açıklamaya yetmeyeceğini, bu nedenle bütçe açığından sorumlu siyasi ve kurumsal faktörleri ekleyerek kapsamlı bir literatür taraması yapmışlardır. Bütçe açığının, siyasi liderlerin gizli niyetlerinin sonucu olabileceğini savunurlar. Kurumsal ve politik ortam, mali yönetim ve operasyonları güçlü bir şekilde etkiler. Ayrıca son derece kutuplaşmış ve daha zayıf hükümetlerde daha büyük bütçe açıklarını gözlemlemişlerdir.

Siyasi değişkenlerin bütçe açığı üzerindeki etkisini görmek için aşağıdaki model geliştirilmiştir;

$$LBD = \beta_0 + \beta_1 LGS + \beta_2 LPOLITY + \beta_3 LGDP + e_{2t}$$

LBD: Bütçe açığının Doğal Günlüğünü temsil etmektedir.

LGS: Büyük kabine harcamalarının bir ölçüsü olarak Natural Log Hükümet boyutunu temsil etmektedir.

LPOLITY: Demokrasi ve yönetim durumunun bir ölçüsü olarak Doğal Yönetim Kütüğünü temsil etmektedir.

LGDP: GSYH'yi temsil etmektedir.

Yaptıkları bu çalışmanın amacı, Pakistan'daki bütçe açığını ekonominin bazı politik faktörleriyle ilişkilendirecek bir ekonometrik model geliştirerek bütçe açığının belirleyicilerini araştırmaktır. ARDL yöntemine dayalı olarak, F-istatistik değerinin, kritik değer sınırlarının üst sınırını aştığını gözlemlemiş ve sonuç olarak testlerin, bütçe açığı ile incelenen her bir belirleyici arasında uzun dönemli denge ilişkilerinin var olduğunu ortaya koymuşlardır.

Sonuçlar, Pakistan'ın geniş kabine büyüklüğünün, bütçe açığı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. “Sivil özgürlükler” ve “siyasi haklar” bileşik endeksi yani demokrasiyi ölçen POLITY de bütçe açığı ile uzun vadeli bir denge ilişkisine sahiptir, ancak etkisi önemli değildir.

Yürütülen çalışmadan aşağıdaki politika çıkarımlarına ulaşılmıştır:

- Devletin tüm gereksiz harcamaları kısılarak mali sıkılaştırma getirilmelidir. Çeşitli devlet dairelerinin kötü performanslarına bakarak, harcamalardaki bu sürekli artışın adaletsiz olduğunu gözlemlemişlerdir. Bunun için atılması gereken ilk adım kabinenin küçültülmesidir. Kemer sıkma önlemlerinin her düzeyde ve herkes tarafından benimsenmesi gereklidir.
- İyileştirilmiş, rasyonelleştirilmiş ve güncellenmiş bir programın başlatılması dışında, kamu sektörü işletmelerinin maruz kaldığı zararlar özelleştirilmeli veya kamu sektörüne ait işletmelerin harcamaları kontrol edilmelidir.
- Pakistan, açığı finanse etmek için sürekli olarak dış ve iç borçlanmalara güvenmektedir. Bu durumda, 2010-11 yılında borç servisi için ayrılan 10,3 milyar ABD doları oldukça yüksek düzeydedir. Bu durum borçların ekonomiye olumlu yansımada bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle, yerli kaynağın arttırılarak, dış finansmana bağlı kalmaktan kaçınılması gerekmektedir.
- Ekonominin genel büyümesi ve kalkınması kesinlikle GSYH'nin artmasında olumlu ekonomik etkiler bırakacaktır. Aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınma mali açığın azaltılmasına da yardımcı olacaktır.

- Aynı zamanda siyasi istikrarın sağlanması, hukukun üstünlüğünün korunması, şeffaflık, genel güvenlik vb. yerli ve yabancı yatırımcıları teşvik edeceğini savunurlar.
- İyileştirilmiş iş koşullarının oluşturulması, mevcut enerji krizlerinin çözümlenmesi, ekonomide verimliliğin ve büyümenin artırılmasında önemlidir.

Bayar ve Smeets (2009), bütçe açığının ekonomik, politik ve kurumsal belirleyicilerini analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışma sonucunda, işsizlikteki değişimin, devlet harcamalarını artıracığı için bütçe açıklarıyla önemli ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmada, daha yüksek reel faiz oranı, daha yüksek borç servis maliyetine sebebiyet verdiği için, daha yüksek bütçe açıklarına yol açtığını, ancak bu etkinin zayıf olduğu görülmüştür. Daha yüksek GSYİH büyümesi, artan vergi gelirleri nedeniyle bütçe açıklarını azaltmaktadır. Avrupa ülkelerinde Maastricht Antlaşması'nı imzaladıktan sonra açıklarda önemli bir azalma gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Maastricht anlaşmasının etkisi, diğer kurumsal faktörler içerisinde en güçlüsüdür. Yaptıkları araştırma sonucunda; hükümet parçalanma endeksi ve ideoloji endeksinin her ikisinin de bütçe açığıyla zayıf bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Son olarak, hükümetin istikrarlı olmasının açıkları azalttığını ancak bu etkinin zayıf ve önemsiz olduğunu sonucuna ulaşmışlardır.

Woo (2003), yaptığı çalışmada bir dizi ekonomik değişkenle kamu sektörü dengeleri arasındaki ilişkinin ampirik olarak incelenmesini amaçlamıştır. Ayrıca, bazı sosyolojik, politik ve kurumsal değişkenleri de test etmiştir. 1970-1990 yılları arasında kapsayan çalışmada 57 ülke ele alınmıştır. Kamu açığının büyüklüğünü açıklamada 40'tan fazla değişkenin önemlerini test eden çalışmada, ekonomik değişkenlerin yanı sıra sosyal, politik ve kurumsal faktörler de değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda; sosyal ve politik yapıdaki istikrarsızlığın, gelir adaletsizliğinin, büyük kabine boyutunun devlet fazlasıyla güçlü bir şekilde şekilde negatif ilişkili olduğu görülmüştür. Rejim tipi ve hükümetin zayıflığının ise, bütçe açıklarıyla tutarlı bir şekilde ilişkili olmadığı görülmüştür. Kurumlar

açısından bakıldığında, ekonomide mali istikrar için bütçe ve kamu kurumlarının önemli olduğunu ortaya koyulmuştur.

Shi ve Svensson (2006), 1975-1995 dönemi için 85 örnek ülkenin siyasi bütçe açığı döngüsünün varlığını kontrol ederek, seçimler ve maliye politikası ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular, seçim yıllarında hükümetlerin daha yüksek açıklar verdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, önceden belirlenmiş ve sonradan belirlenmiş seçimlerin görülme sıklığı dikkate alınsa da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu eğilimde farklılıklar gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre; gelişmiş ülkelerdeki güçlü kurumlar nedeniyle politikacılar daha az kişisel kazanç elde edebilmektedir. Ayrıca bilinçli seçmenlerin büyük payı nedeniyle maliye politikasına ilişkin spekülasyonlar oluşturulamamaktadır. Dolayısıyla, bu nedenlerden dolayı, iki tür ülkede siyasi bütçe döngü büyüklüğünün farklı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Pasten ve Cover (2010), siyasi faktörleri ve bunların kamu kesimi açığına etkisini açıklayarak literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Amaçları, siyasetin gelişmekte olan ülkelerin ekonomi politikaları üzerindeki sonuçlarını araştırmaktır. Veriler 1833-1999 dönemi için Şili'den alınmıştır. Yeni bir vergi yatırma parametresi ' γ ' tanımlanmış ve bulgular, hükümetin siyasi istikrarsızlık durumunda vergileri geleceğe yatırarak yanıt verdiğini, bunun da mevcut bütçe açığı durumunu artırarak hükümetin mali durumunu zayıflatacağını göstermiştir. Zamanlar arası kamu maliyesi modeli kullanılarak, ampirik olarak vergi yatırma parametresi ' γ 'nın siyasi istikrarsızlığın finansal istikrarsızlığa neden olduğu fikriyle tutarlı bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Siyasi istikrarsızlık nedeniyle hükümet, vergileri geciktirerek veya harcamaları artırarak siyasi destek elde etmek için “miyop maliye politikası” uygulamaktadır.

Bütçe açığının siyasi faktörler aracılığıyla açıklanmasıyla ilgili literatür, Falco-Gimeno ve Jurado (2011), tarafından yapılan bir başka ilaveyi de ihtiva etmektedir. Çalışmanın amacı, ekonomi politik literatüründe çoğunlukla ihmal edilen mali yönetimde muhalefetin rolünü vurgulamaktır. Muhalefetin değiş tokuşuna ilişkin teorik argümanların yanı sıra ampirik hipotez testleri de tartışılmaktadır.

Çalışmaya ait veriler 1976-2000 yıllarını kapsayan on iki parlamenter OECD demokrasi ülkesi için alınmıştır. GSYİH yüzdesi olarak yıllık bütçe açığı verileri, iki temel bağımsız değişkene, yani “Muhalefette Yoğunlaşma” ve “Hükümet Türüne” göre regrese edilmektedir. Bazı ekonomik ve kontrol değişkenleri de analizde kullanılmaktadır. Muhalefetteki yoğunlaşma, üç siyasi değişkenin bileşimi olarak kullanılmıştır. Yani Herfindahl Endeksi (HI): Muhalefetin mali yönetimdeki rolü ve muhalefetin gizli amaçlarına ve teşviklerine dayalı politikaları vurgulamaktadır.

Çalışmadan elde edilen ampirik sonuçlara göre; muhalefet yoğunlaşırsa ve hükümet kırılırsa, açık veren bir bütçeyi destekleyeceklerini, çünkü hedefleri açık vererek hükümeti zayıflatmak olacağını göstermektedir. Azınlık hükümeti güçlüyse (tek parti hükümeti gibi) muhalefet, yalnızca gelecekteki borç yükünden kaçınmak için bütçe açığını desteklemeyecektir, böyle bir durumda muhalefet, seçimlerin gelecekteki oy beklentisini daha fazla arar duruma gelecektir. Seçimlerde başarılı olacaklarını tahmin ederlerse bütçe açığından kaçınırlar. Bu kısa inceleme, Pakistan gibi gelişmekte olan ülkelerin bütçe açıklarında siyasi ve kurumsal faktörlerin önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır.

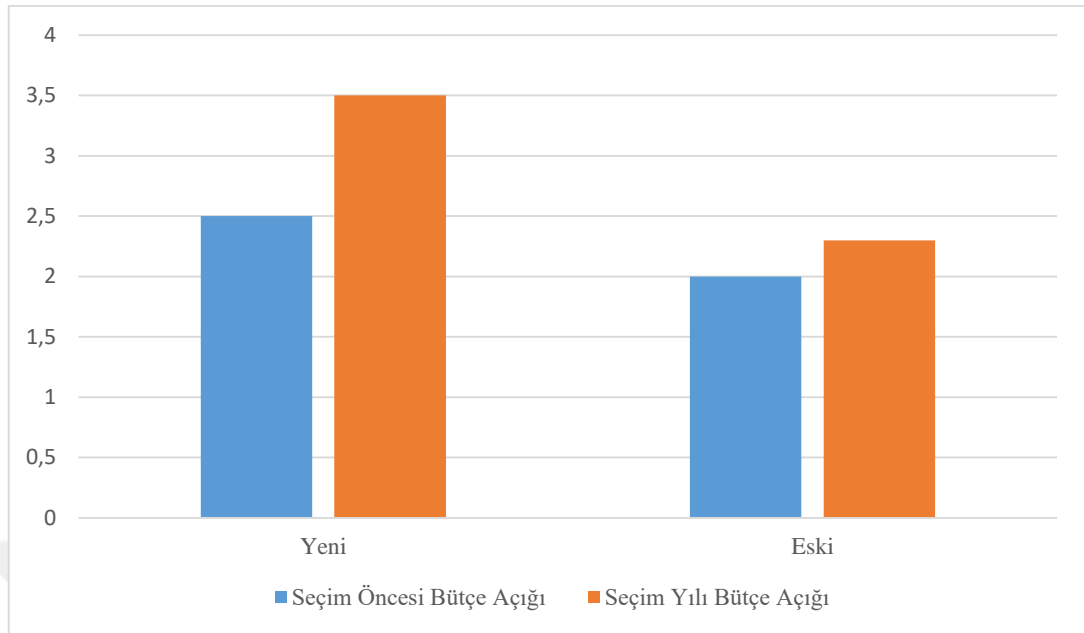
Brender ve Drazen (2012), 106 OECD üyesi ülkesini 1960-2001 dönemi için incelemiştir. Çalışmada, 1960-2001 dönemi boyunca demokrasiyle yönetilen ülkelerin geniş bir kesitinde, mali dengede gerçekten bir siyasi döngünün var olduğu sonucu elde edilmiştir. Çalışmada, görevdekilerin yeniden seçim şanslarını artırmak için seçimlerden önce genişletici ekonomi politikası kullanmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Hem politikacıların hem de politikacı olmayanların çoğunun muhtemelen bu görüşe katılacağını ve seçim yılı ekonomisi veya eşdeğeri birçok ülkede bu durumun yaygın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Politik iktisat literatüründe bu görüş “politik konjonktür”, yani politik çevrimin tetiklediği makroekonomik çevrimin olasılığı olarak özetlenmektedir. Politik konjonktür döngüsü modelleri, seçimlerden önceki iyi makroekonomik koşulların, görevdeki bir kişinin yeniden seçilmesine yardımcı olduğu bulgusu tarafından motive edildiğini ifade etmektedir. Araştırmada (esas olarak gelişmiş ekonomilerde yürütülen) bu bulgunun geniş bir desteğe sahip olduğunu, ancak hem yaygın

algılara hem de “güçlü bir ekonominin” görevdekilerin yeniden seçilmesine yardımcı olduğuna dair önemli kanıtlara rağmen, ampirik çalışmalar (özellikle gelişmiş ekonomilerde) seçimlerden önce ekonomik aktivitede düzenli, istatistiksel olarak anlamlı bir artış olduğuna dair çok az kanıt sunmaktadır. Araştırmaya göre, seçmenlerin ekonomiyi önemseydiğini ancak bu durumun toplam ekonomik aktivitede ekonometrik olarak doğrulanabilir döngülere dönüşmediği vurgulanmıştır.

Geniş bir ülke kesitinde bir siyasi bütçe döngüsüne ait kanıtlar sunan çalışmada, bu bulgunun, seçmenlerin seçim siyaseti veya seçim politikaları konusunda deneyimsiz olması nedeniyle mali manipülasyonun işe yarayabileceği “yeni demokrasiler” deneyiminden kaynaklandığını savunulmaktadır. Daha yerleşik demokrasilerde üretilen mali manipülasyonu değerlendirmek için gereken bilgiden yoksun olduklarını göstermektedir.

Yeni demokrasilerdeki siyasi döngü şunları açıklamaktadır: hem gelişmiş hem de daha az gelişmiş ekonomilerdeki bulgular; döngünün daha zayıf demokrasilerde daha güçlü olduğudur. Ayrıca seçim öncesi manipülasyona ilişkin iki çelişkili görüşü uzlaştırmışlardır. Bu görüşlerden ilki, politikacıların bu tür bir manipülasyona girişmesinin beklenebileceğini ve ampirik olarak bunun yaygın olduğunu savunurken diğeri, gelişmiş ekonomilerdeki seçmenlerin mali manipülasyonu ödüllendirmek yerine cezalandıran “mali muhafazakarlar” olduğunu ileri sürmektedir. Çalışmada, yeni demokrasilerde bu tür manipülasyonlar yapmanın mümkün olduğu, oysa daha yerleşik demokrasilerde seçmenlerin mali manipülasyonu tespit etme ve politikacıların bundan kaçınması için bu tür davranışları cezalandırma yeteneğine sahip olduğu ileri sürülmüştür.

Yazarlar, siyasi bütçe döngülerinin “yeni demokrasilerde” daha yaygın olduğu hipotezini test etmek için, POLITY filtresini kullanarak, yeni demokrasileri yerleşik demokrasilerden ayırmışlardır.

Şekil 2. Seçim yılı ve seçimden önceki yıldaki ortalama bütçe açıkları

Şekil 2’de baktığımızda; “Yeni” olarak nitelendirilen yeni demokrasilerde, seçim yılında ve seçimden önce yapılan yıllardaki bütçe açıkları arasında ciddi bir farkın olduğunu, “Eski” olarak nitelendirilen eski demokrasilerde ise, seçim yılı yapılan bütçe açığı ile seçimden önce yapılan bütçe açığı arasında önemli ölçüde farklı görünmediğini göstermektedir. Araştırmanın sonucunda öne çıkan bulgu ise eski sosyalist ekonomiler dahil olsun ya da olmasın, yeni demokrasiler kümesi için önemli bir açık döngüsü olduğudur. Ayrıca, şu ana kadar sunulan tüm diğer sonuçların aksine, yeni demokrasilerde önemli bir siyasi harcama döngüsü olduğunu görmüşlerdir.

Özetlemek gerekirse, yazarlar siyasi açık döngüsünün yeni demokrasilerin bir olgusu olduğunu ve tüm demokrasilerin bir kesitinde istatistiksel olarak politik bir açık döngüsünün bulunmasının, yeni demokrasi olan ülkelerdeki ilk birkaç seçimden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Mali manipülasyonun, yeni demokrasiler dışındaki ülke grupları için toplam mali açıktaki ekonometrik olarak anlamlı bir değişim ortaya çıkacak kadar yaygın ve büyük olmadığını bulmuşlardır.

Siyasi bütçe döngüsünün gücünün, seçim tarihinin önceden belirlenmiş olup olmamasına da bağlı olabileceğini göstermektedir. Seçim tarihi kanunla dışsal

olarak belirlendiğinde, seçim yılında mali manipülasyonun daha güçlü olacağı düşünülse de bu kadar basit bir varsayımla ilgili iki kavramsal sorun bulmuşlardır.

- Birincisi, seçim tarihinin dışsal olarak sabit olduğu seçim sistemleri ile erken seçimin yapılabileceği sistemler arasındaki ayrımdır. Bu durum, ilk bakışta görüldüğü kadar net değildir. Birçok ülkede sabit seçim dönemleri belirlenir ve erken seçimler yalnızca “istisnai koşullar” altında yapılabilir, ancak aslında erken seçimler istisnadan çok kuraldır. Yani, “istisnai koşulları” belirleyen şey, uygulamada, seçim yasalarının basit bir uygulamasından oldukça farklı olabilmektedir. Hemen hemen tüm ülkelerde, yürütme veya yasama organı için yasal olarak zorunlu kılınan görev süresinin bitiminden daha erken bir tarihte seçimler için bazı hükümler bulunduğundan, seçimlerin gerçekten yasal olarak belirlenen tarihte yapılıp yapılmadığının ampirik bir sorun olduğunu söylerler. Aynı şekilde, hükümetin erken seçim çağrısı yapabileceği, ancak nadiren yaptığı ülkelerin olduğunu gözlemlemişlerdir.
- İkincisi, seçim tarihleri etkin bir şekilde önceden belirlendiğinde mali manipülasyonun daha güçlü mü yoksa daha zayıf mı olacağına dair net bir teorik varsayımın olmadığına inanmaktadırlar. Yani; seçim tarihi önceden çok iyi bilindiğinde, görevdeki kişi fırsatçıysa, yeniden seçilmesine yardımcı olmak için maliye politikasını kullanmak adına geniş avantajlara sahiptir. Öte yandan, yerleşikler içsel seçimlerin zamanlamasını büyük ölçüde kontrol edebildikleri için, mali manipülasyonu uygulama konusunda daha fazla alana sahip olabilirler. Bu hususta; politikanın ne zaman istenen etkiye sahip olacağına ince ayar yapmak son derece zordur; kısa bir kampanya dönemi ile erken seçim seçeneği, seçimlerin kabaca ekonominin en iyi görüldüğü zamanlarda yapılmasına izin verebilir. Bunu bilen yerleşiklerin (mevcut hükümet), oy verme davranışını etkileme girişiminde maliye politikasını kullanmayı daha cazip bir seçenek olarak görebileceklerini ileri sürmüşlerdir. Tersî söz konusu olduğunda, mali

durum hükümeti değiştirmek için bir çoğunluk yaratabildiğini ve dolayısıyla erken seçim çağrısına yol açabildiğini ileri sürmüşlerdir.

Özetlemek gerekirse, yazarlar, seçimlerin önceden belirlenmiş veya planlanan tarihten önce yapılmış olmasına bakılmaksızın, “yeni” demokrasilerde bir siyasi döngü açığı bulmuşlardır, ancak yerleşik demokrasilerde bu durum söz konusu değildir. Ayrıca, eski demokrasilerde içsel seçim tarihleri ve önceden belirlenmiş seçimlerde bir gelir döngüsü durumunda “yeni” demokrasilerde önemli bir harcama döngüsü bulmuşlardır. Bir bütün olarak ele alındığında, araştırma sonucunda yazarlar, geniş örneklerde bulunan siyasi bütçe döngüsünün yeni demokrasilerden kaynaklandığını ve seçim tarihlerinin içsel oluşundan kaynaklanmadığını göstermişlerdir.

Yazarların ileri sürdüğü görüşlerin önemli bir çıkarımı, seçmenlerin seçimle ilgili mali manipülasyon konusunda daha deneyimli hale gelmesi ve çıkarımlar yapmak için daha fazla ekonomik ve mali bilgi sağlanması nedeniyle mali eylemlerin sinyal içeriğinin zaman içinde zorunlu olarak değiştiğidir. Dolayısıyla, yazarlar bütçe açığı harcamalarının görevdeki bir kişinin seçim beklentileri üzerindeki herhangi bir olumlu etkisinin sadece zamanla azalmakla kalmayacağını, aynı zamanda bir ülkede rekabetçi bir seçim sürecinde daha fazla deneyime sahip olduğu için muhtemelen işaret değiştireceğini vurgulamışlardır.

Shi ve Svensson (2002a, 2002b), 1975–1995 döneminde hem demokrasinin bulunduğu hem de bulunmadığı 91 ülkeyi kapsayan bir çalışmada, daha önceki çalışmalarla tutarlı olarak, etkinin az gelişmiş ülkelerde çok daha güçlü olduğunu gösterebilir de, bir seçim yılında bütçe fazlasının hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerde önemli ölçüde düştüğü sonucuna ulaşmışlardır. Veri setleri ve tahmin tekniği arasında önemi farklılık olsa da hem kamu harcamalarının arttığı hem de gelirlerin düştüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Yakın zamana kadar siyasi bütçe döngüsünün büyük ölçüde az gelişmiş ülkelerin bir olgusu olduğu düşünülmüştür. Shi ve Svensson(2002a, 2002b)hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde bir döngü olduğu ancak bu döngünün az gelişmiş ülkelerde daha güçlü olduğunu savunmuşlardır.

Shi ve Svensson(2002a), ayrıca, mali manipülasyondan etkilenebilecek olan bilgisiz seçmenlerin oranının başlangıçta büyük olmasına rağmen, zamanla azalmasının muhtemel olduğunu ve böylece bütçe döngülerinin büyüklüğünü azalttığını savunmuşlardır. Dahası çalışmada, bilginin mevcudiyeti arttıkça ve seçmenler daha bilinçli hale geldikçe döngünün büyüklüğünün azaldığı sonucunu vurgulanmıştır.

Akhmedov ve Zhuravskaya (2004), benzer şekilde, bölgesel medyanın özgürlüğü ve bölgesel hükümetlerin şeffaflığının ölçütlerinin, döngünün büyüklüğünün önemli göstergeleri olduğunu bulmuştur.

Alt ve Lassen (2003), OECD ülkelerinde daha yüksek mali şeffaflığın seçim döngüsünün büyüklüğünü de azalttığını bulmuşlardır.

Brender ve Drazen (2005b), benzer bir ülke kesitinde, görevdekinin bir görev süresi boyunca (ve özellikle seçimlerden önce) artan açıkların, eski demokrasilerde yeniden seçilme olasılığını azaltırken, yeni demokrasilerde azaltmadığını bulmuşlardır.

Drazen ve Eslava (2004),ilk durumda rasyonel seçmenleri modellemekte ve Kolombiya'daki bölgesel ve belediye seçimlerinde siyasi bütçe döngüsü için harcama etkilerinin kompozisyonunun önemine ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Drazen ve Eslava (2005) tarafından yapılan çalışmada, rasyonel ancak eksik bilgilendirilmiş seçmenlerin seçim amaçları için hedef alınıp alınmadıklarını anlamaları gerektiğinde, hükümet bütçesini artırmadan etkili mali manipülasyonun gerçekleşebileceği gösterilmiştir.

Ülkeler arasında siyasi bütçe döngüsüne ilişkin birçok ampirik çalışma, döngünün gücünün bir ülkenin ekonomik veya siyasi özelliklerine bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Söz konusu özellikler ise: ekonomik gelişmişlik düzeyi, seçim tarihlerinin önceden belirlenmiş olup olmadığı (Shi ve Svensson, 2002b), seçim kurallarını ve yönetim biçimini belirleyen anayasal kuralların varlığı (Persson ve Tabellini, 2002, 2003), demokrasinin düzeyi (Shi ve Svensson, 2002a, Gonzalez, 2002) veya şeffaflık verant kollama gibi diğer ölçülebilir faktörlerdir (Shi ve Svensson, 2002a; Alt ve Lassen, 2003).

Brender (2003), çalışmasında, yerel İsrail seçimlerinde bütçe açığı harcamalarına verilen seçim tepkisinin 1989–1998 döneminde dramatik bir şekilde değiştiğini gözlemlemiştir. Yazarlar, İsrail’de belediye başkanları için doğrudan seçimler başlatıldığında, seçmenlerin başlangıçta açıklara ve yerel mali yönetime kayıtsız kaldığını tespit etmişlerdir. Ancak 1998 seçimlerine gelindiğinde, yerel yetkililere muhasebe ve raporlama standartları uygulandığında ve yerel medya genişlediğinde, açık harcamaların sandıklarda cezalandırıldığını gözlemlemiştir.

Akhmedov ve Zhuravskaya (2004) yaptıkları çalışmada, 1996 ve 2003 dönemi için, Rusya’nın demokrasiye geçişinden sonra yapılan bölgesel seçimlerde, bütçe açığına verilen seçim tepkisiyle ilgili kanıtlar elde edilmiştir. Yazarlar, seçimlerden önceki ve sonraki iki ay içinde yerel mali harcamalarda büyük genişleme ve daralmaların meydana geldiğini ancak siyasi bütçe döngülerinin kısa ömürlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Döngünün büyüklüğünün zamanla küçüldüğünü ve bir bölgedeki ek seçimin döngülerin büyüklüğünü yüzde 30’un üzerinde azalttığını, böylece her yeni bölgesel seçim turunun önemli ölçüde daha küçük döngülere sahip olduğu ve döngünün çoğu için iki tur seçimden sonra mali araçların ortadan kalktığı sonucunu elde etmişlerdir.

Persson ve Tabellini (2003), gelişmiş ekonomilerde de güçlü bir siyasi bütçe döngüsü olduğunu savunmaktadır. Çalışmada, 1960’dan 1998’e kadar 60 demokrasi ülkesi ele alınmıştır. Araştırmada, bir siyasi gelir döngüsü olduğu (seçimlerden önce GSYH’nin yüzdesi olarak hükümet gelirleri düşmektedir), ancak harcamalarda, transferlerde, ülkeler veya siyasi sistemler arasındaki genel bütçe dengesi arasında siyasi döngünün olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Gonzalez (2002), Shi ve Svensson (2002a) ve Rogoff’un (1990), modelini demokrasi derecesinin ve kurumların seviyesinin mali döngülerin büyüklüğü üzerindeki etkisini incelemek için genişleterek bir çalışma yürütmüşlerdir. Her iki model de “şeffaflığın” önemini vurgulamışlardır. Bu da nihayetinde seçmenlerin görevdeki kişinin özelliklerini maliyetsiz, yani sinyalden bağımsız olarak öğrenme olasılığı anlamına gelmektedir. Yazarlar, şeffaflık derecesi ne kadar yüksek olursa, politik bütçe döngüsünün de o kadar küçük olduğunu savunmaktadırlar.

Gonzalez(2002)bir ülkenin zamanla değişen demokrasi derecesinin seçim yaklaşımı olarak ekonomik politikanın seçilme şeklini etkileyip etkilemediğini analiz ederek çalışmayı genişletmiştir. 1957 ve 1997 yılları arasında Meksika'nın maliye politikası örneği için ele alınan çalışmada, hükümetin oy kazanmak için bir araç olarak altyapı ve cari transferlerde kamu harcamalarını güçlü bir şekilde sistematik olarak kullandığı ortaya koyulmuştur. Önemli bir sonuç ise, seçim döngüsünün büyüklüğünün ülkenin en demokratik dönemlerinde şiddetlendiğidir.

Yazarlar, Yaptıkları çalışmanın en önemli katkısının; alternatif demokrasi endekslerinin maliye politikası göstergelerinin izlediği seçim döngüsünün büyüklüğü üzerindeki etkisini açıkça ölçmeye çalışması olduğunu ileri sürmektedir. Sonuçlar özellikle, Meksika hükümetinin federal seçimlerden önce oy kazanmak için altyapıda kamu harcamalarını güçlü bir şekilde sistematik olarak kullandığını göstermiştir. Yazarlar, seçim döneminde cari transferler için daha yüksek büyüme oranlarına dair sonuçlar da elde etmişlerdir.

Demokratikleşme süreciyle ilgili, kamu harcamalarında seçim döngüsünün boyutunu etkileyen iki karşıt güç üretilmiştir, bunlardan;

- Birincisi, seçimleri daha tehditkar hale getirerek politikacıları seçimlerden önce en “görünür” hükümet harcamalarının büyüklüğünü artırmaya teşvik etmesidir.
- İkincisi, daha yüksek demokrasi düzeyinin ekonominin “şeffaflık derecesini” (seçmenlerin ofis sahibinin idari yetkinliğinin gerçek değerini öğrenme şansları) artırdığı için döngünün azalmasıdır.

Bu iki güçten hangisinin baskın olduğu sorusu gerçekten ampirik bir meseledir. Mevcut ampirik sonuçların makul bir yorumu, Meksika'daki demokratikleşme sürecinin hükümetin güç kaybetme riskini artırdığı, ancak ülkenin şeffaflığını, görevdeki kişinin fırsatçı politika yapma eğilimini azaltacak kadar hızlı bir şekilde arttırmadığıdır.

Çalışmanın sonucunda, transferler için büyüme oranındaki en yoğun artışın neredeyse yalnızca seçim döneminde gerçekleştiği görülmektedir. Sonuç olarak, bu tahmin hükümetin kamu yatırımlarını ve cari transferleri fırsatçı bir şekilde

kullandığını göstermektedir. Yazarlar, çalışmada altyapı yatırımlarındaki artışın seçim öncesi dönemde nispeten erken başladığına ve cari transferlerin yalnızca seçim çeyreğinde çok güçlü bir şekilde arttığına dair sonuçlar elde etmişlerdir.

Whitehead (1990) ve Magaloni (2000), 1965-85 ve 1970-98 dönemlerinde toplam hükümet harcamalarında seçim döngülerinin, bütçe açıkları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ames (1987), 1947-1982 dönemi için 17 Latin Amerika ülkesini ele almış ve kamu harcamalarının seçim öncesi yılda %6,3 arttığı ve seçim sonrası yılda %7,6 azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Kraemer (1997), 1983 ve 1995 yılları arasında Latin Amerika ve Karayipler'deki 21 ülkede seçim politikalarının maliye politikası üzerindeki etkisini araştırmış ve seçim yıllarında mali açıkların tahmin edilenden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Rojas-Suarez (1998), birkaç Latin Amerika ülkesi için seçim yılının mali duruşunun önemli istikrarsızlaştırıcı etkilerle birlikte kötüleştiğini ortaya koymuştur.

Khemani (1999), yaptığı araştırmada Hindistan'daki eyalet seçimlerinden önce, bir hükümetin yol yapımı harcamalarında önemli derecede artış olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Rogoff (1990), harcamalarla ilgili düzenlemelerin refahı artırıcı olması için, görevdeki kişinin yetkinliğine ilişkin halka akan bilginin kısıtlanmaması gerektiğini; aksi takdirde vatandaşların oy verirken politikacıları ayırt edemeyebileceklerini gözlemlemiştir.

BÖLÜM VI

YÖNTEM

4.1. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada demokrasinin bütçe açığı üzerine etkisi 1980-2020 yılları arasından elde edilen verilerle araştırılmaktadır. İstatistiksel analizler “E-Views 12” kullanılarak yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan kontrol değişkenleri Kamu Borcu/GSYH, yıllık TÜFE, demokrasi indeksi ve işsizliktir. Kriz yılları, genel seçimler ve yerel seçimler ise kukla değişken (dummy variable) olarak modele eklenmiştir. Seçimlerle alakalı kukla değişkenlerin tanımlanmasında Hotunluoğlu ve Tekeli (2013) tarafından kullanılan yöntem uygulanmıştır. Eğer seçim, ilgili senenin ilk yarısında gerçekleşiyse kukla değişkene bir önceki yıl için “1” değeri atanmış, eğer seçim ilgili senenin ikinci yarısında gerçekleşiyse kukla değişkene ilgili yıl için “1” değeri atanmıştır. Kriz yıllarının etkisinin incelenmesi için ayrıca kukla değişken tanımlanmış, 1980, 1994, 1999, 2001, 2009 ve 2018 yıllarında kukla değişkeni “1” değerlerini almıştır.

Çalışmada kullanılan verilerden (Konsolide) Bütçe Açığı/ GSYH (%), T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı’ndan; Kamu Borcu /GSYH (%), IMF Veritabanı’ndan (IMF, 2022a); Demokrasi İndeksi, Center for Economic Peace Veritabanı’ndan (Center for Economic Peace, 2022); Yıllık TÜFE (%), Dünya Bankası World Development Indicators Veritabanı’ndan (Dünya Bankası, 2022); ve İşsizlik Oranı (%) IMF Veritabanı’ndan (IMF, 2022b) elde edilmiştir.

Türkiye’de seçim yılları aşağıda verilmiştir.

Tablo 1

Türkiye’de 1973-2019 Seçim Yılları

Ulusal Seçimler		Yerel Yönetim Seçimleri	
Seçim Yılları	Seçim Çeyrekleri	Seçim Yılları	Seçim Çeyrekleri
	1973-4	09.11.1973	1973-4
14.10.1973	1977-2	11.11.1977	1977-4
05.06.1977	1983-4	25.03.1984	1984-1
06.11.1983	1987-4	26.03.1989	1989-1
29.11.1987	1991-4	27.03.1994	1994-1
20.10.1991	1995-4	18.04.1999	1999-2
24.12.1995	1999-2	28.03.2004	2004-1
18.04.1999	2002-4	29.03.2009	2009-1
03.11.2002	2007-3	30.03.2014	2014-1
22.07.2007	2011-2	31.03.2019	2019-1
12.06.2011	2015-2		
07.06.2015	2015-4		
01.11.2015	2018-2		
24.06.2018			

Veri dönemi 1980-2020 yılları arasını kapsamakta olup, 41 yıllık gözlemden oluşmaktadır ve demokrasinin bütçe açığı üzerine etkisinin araştırılması amacıyla zaman serileri analizi uygulanmıştır. Çok değişkenli zaman serisi analizinde kullanılan “Vector Autoregressive (VAR)” modeli kullanılmıştır. Analizin ilk aşamasında durağanlığın sınanması için “(Augmented Dickey-FULLER ADF)” birim kök testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Durağanlığın test edilmesinde ilk olarak tüm değişkenlerin kendi seviyesi, daha sonra da 1. farkları incelenmiştir. Her bir birim kök testi için “sabitli”, “trendli ve sabitli birlikte” olmak üzere iki farklı analiz yapılmıştır.

Tablo 2

Birim Kök Test Sonuçları

	Sabitli	Olasılık Değeri	Trendli ve Sabitli	Olasılık Değeri
İşsizlik (%)	-1.176	0.675	-2.890	0.177
Δ İşsizlik (%)	-5.595***	0.000	-5.562***	0.000
Demokrasi İndeksi	-4.308	0.0015	-4.041	0.0153
Δ Demokrasi İndeksi	-5.708***	0.000	-6.039***	0.0001
Kamu Borcu/GSYH	-1.825	0.362	-2.277	0.434
Δ Kamu Borcu/GSYH	-6.037***	0.000	-5.900***	0.000
Konsolide Bütçe Dengesi/GSYH	-2.383	0.153	-2.349	0.399
Δ Konsolide Bütçe Dengesi/GSYH	-5.983***	0.000	-5.915***	0.000
TÜFE yıllık (%)	-1.341	0.601	-1.512	0.809
Δ TÜFE yıllık (%)	-5.902***	0.000	-5.770***	0.000

- İşsizlik serisi için p-değerlerinin (olasılık değerlerinin) tamamının 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre seri düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan serinin 1. farkının alınmasıyla elde edilen p-değerlerinin ise 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Yani düzeyde durağan olmayan seri, 1. farkının alınmasıyla durağan hale gelmektedir.
- Demokrasi indeksi serisi için p-değerlerinin tamamının 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre seri düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan serinin 1. farkının alınmasıyla elde edilen p-değerlerinin ise 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Yani düzeyde durağan olmayan seri, 1. farkının alınmasıyla durağan hale gelmektedir.
- Kamu Borcu/GSYH serisi için p-değerlerinin tamamının 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre seri düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan serinin 1. farkının alınmasıyla elde edilen p-

değerlerinin ise 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Yani düzeyde durağan olmayan seri, 1. farkının alınmasıyla durağan hale gelmektedir.

- Konsolide Bütçe Dengesi/GSYH serisi için p-değerlerinin tamamının 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre seri düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan serinin 1. farkının alınmasıyla elde edilen p-değerlerinin ise 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Yani düzeyde durağan olmayan seri, 1. farkının alınmasıyla durağan hale gelmektedir.
- TÜFE serisi için p-değerlerinin tamamının 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre seri düzeyde durağan değildir. Düzeyde durağan olmayan serinin 1. farkının alınmasıyla elde edilen p-değerlerinin ise 0.05'ten büyük olduğu görülmektedir. Yani düzeyde durağan olmayan seri, 1. farkının alınmasıyla durağan hale gelmektedir.

Elde edilen sonuçlar, 1. farklar alındığında tüm serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Gecikme değeri, Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz Bilgi Kriteri (SC) ve Hannan-Quinn (HQ) kriteri baz alınarak belirlenmiş ve Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Optimal Gecikme Uzunluğu

Gecikme	AIC	SC	HQ
0	-7.307449	-6.966206	-7.185014
1	-11.76643	-8.695243*	-10.66452*
2	-12.60024*	-6.799106	-10.51885

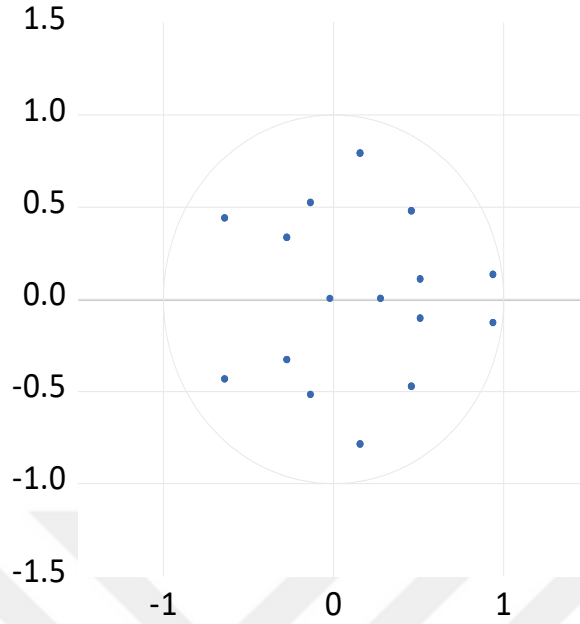
Tablo 3'ten elde edilen sonuçlara göre, SC kriteri ve HQ kriterleri optimal gecikme değerinin "1" olduğunu göstermekte, ancak AIC kriteri optimal gecikme değeri uzunluğunun "2" olarak belirlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak gecikme değerine karar vermek için elde edilen "AR kökleri sınavı tablosu" ve "AR kök grafiği" sırasıyla Tablo 4 ve Şekil 3'te verilmiştir.

Tablo 4

AR-Kökleri Sınaması

Kökler	Modüller
0.941797 - 0.131301i	0.950905
0.941797 + 0.131301i	0.950905
0.159597 - 0.788385i	0.804377
0.159597 + 0.788385i	0.804377
-0.635701 - 0.436838i	0.771326
-0.635701 + 0.436838i	0.771326
0.461904 - 0.476034i	0.663297
0.461904 + 0.476034i	0.663297
-0.130529 - 0.520481i	0.536599
-0.130529 + 0.520481i	0.536599
0.514287 - 0.106669i	0.525232
0.514287 + 0.106669i	0.525232
-0.270628 - 0.332168i	0.428457
-0.270628 + 0.332168i	0.428457
0.281502	0.281502
-0.017043	0.017043

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

Şekil 3.AR kök grafiği

Tablo 4'teki "Modulo" değerlerinin tamamının 2 gecikme için 1'den küçük olması ve 2. gecikme için elde edilen Şekil 2'de tüm köklerin birim çember içinde yer alması, gecikme değerinin "2" olarak seçilmesi gerektiğini göstermektedir.

İstatistiksel olarak nedensellik, bir zaman serisi değişkeninin gelecekteki tahmini değerlerinin, kendisinin veya ilişkili başka bir zaman serisi değişkeninin geçmiş dönem değerlerinden etkilenecek şekilde elde edilmesidir (Işığışok, 1994). Granger anlamında nedenselliğin tanımı ise farklıdır. Eğer X değişkeninin geçmiş değerlerine ait bilgi sahibi olunması Y'nin daha kesin bir biçimde öngörülmesine imkan veriyor ise, X değişkeni Y değişkenine Granger anlamda nedendir denir (Takım, 2010). Granger nedensellik testinin hipotezi aşağıda verilmiştir.

H0: X değişkeni Y değişkenine Granger anlamda neden değildir.

H1: X değişkeni Y değişkenine Granger anlamda nedendir.

Eğer test sonucunda elde edilen p-değeri 0.05'ten küçük ise H0 hipotezi reddedilir ve X değişkeni Y değişkenine Granger anlamda nedendir sonucuna varılır. Eğer p-değeri 0.05'ten büyük ise X değişkeni Y değişkenine Granger anlamda neden değildir sonucuna varılır.

Granger nedensellik testi gecikme sayısına oldukça duyarlıdır. Bu sebeple, nedenselliğin yönü gecikmeli terim sayısına bağlı olarak değişebilmektedir (Takım, 2010). Bundan dolayı bu çalışmada 1. ve 2. gecikmeler kullanılarak Granger nedensellik testi uygulanmıştır. 1 ve 2 gecikme kullanılarak elde edilen Granger nedensellik testi sonucu Tablo 5 ve Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 5

Gecikme İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi (H0)	F-İstatistiği	Olasılık Değeri	Değerlendirme
Kamu Borcu →Konsolide Bütçe Dengesi	0.13491	0.7155	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Kamu Borcu	5.78762	0.0213	H0 Reddedilir
İşsizlik→ Konsolide Bütçe Dengesi	8.60526	0.0057	H0 Reddedilir
Konsolide Bütçe Dengesi →İşsizlik	0.92413	0.3426	H0 Reddedilemez
Demokrasi İndeksi →Konsolide Bütçe Dengesi	0.33120	0.5684	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Demokrasi İndeksi	0.01802	0.8939	H0 Reddedilemez
Yerel Seçim →Konsolide Bütçe Dengesi	0.07315	0.7883	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Yerel Seçim	0.09524	0.7593	H0 Reddedilemez
Kriz →Konsolide Bütçe Dengesi	0.07330	0.7881	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Kriz	0.25845	0.6142	H0 Reddedilemez
Tüfe Yıllık →Konsolide Bütçe Dengesi	2.15857	0.1502	H0Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Tüfe Yıllık	3.01671	0.0907	H0Reddedilemez
Genel Seçim →Konsolide Bütçe Dengesi	0.12233	0.7285	H0Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Genel Seçim	0.06460	0.8008	H0Reddedilemez

Tablo 5'ten elde edilen sonuçlara göre, işsizliğin konsolide bütçe dengesine Granger anlamında neden olduğu görülmektedir (p-değeri=0.0057<0.05). Ayrıca konsolide bütçe dengesinin kamu borcuna Granger anlamında neden olduğu görülmektedir (p-değeri=0.0213<0.05).

Tablo 6

Gecikme İçin Granger Nedensellik Testi Sonuçları Analizi

Sıfır Hipotezi (H0)	F-İstatistiği	Olasılık Değeri	Değerlendirme
Kamu Borcu →Konsolide Bütçe Dengesi	0.03183	0.9687	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi → Kamu Borcu	1.70688	0.1966	H0 Reddedilemez
İşsizlik →Konsolide Bütçe Dengesi	5.24517	0.0103	H0 Reddedilir

Konsolide Bütçe Dengesi →İşsizlik	0.23653	0.7906	H0 Reddedilemez
Demokrasi İndeksi →Konsolide Bütçe Dengesi	0.10301	0.9024	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Demokrasi İndeksi	0.04301	0.9580	H0 Reddedilemez
Yerel Seçim →Konsolide Bütçe Dengesi	0.53963	0.5879	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Yerel Seçim	0.38633	0.6825	H0 Reddedilemez
Kriz→Konsolide Bütçe Dengesi	1.74133	0.1906	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Kriz	0.22999	0.7958	H0 Reddedilemez
Tüfe Yıllık →Konsolide Bütçe Dengesi	1.11124	0.3408	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Denge →Tüfe Yıllık	10.3992	0.0003	H0 Reddedilir
Genel Seçim →Konsolide Bütçe Dengesi	0.11063	0.8956	H0 Reddedilemez
Konsolide Bütçe Dengesi →Genel seçim	1.13350	0.3338	H0 Reddedilemez

Tablo 6'dan elde edilen sonuçlara göre, işsizliğin konsolide bütçe dengesine Granger anlamında neden olduğu görülmektedir (p -değeri=0.0103<0.05). Ayrıca konsolide bütçe dengesinin yıllık TÜFE'ye Granger anlamında neden olduğu görülmektedir (p -değeri=0.0003<0.05).

Her iki gecikme için de yapılan analizler sonucunda işsizliğin konsolide bütçe dengesine Granger anlamında neden olduğu görülmektedir. Bu sonuç varyans ayrıştırması bölümünde de doğrulanmıştır.

Varyans ayrıştırması (Variance Decomposition), belirli bir şok nedeniyle zaman içinde bir değişkeni tahmin ederken yapılan hatanın yüzdesini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bağımlı değişkendeki değişkenliğin ne kadarının sistemdeki diğer değişkenlerdeki şoklara karşı kendi şokları ile açıklandığıdır. Burada "Choleski" ayrıştırması kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Varyans Ayrıştırması Sonuçları

Periyod(Yıl)	S.E.	Konsolide							
		Bütçe Dengesi	İşsizlik	Kamu Borcu	Demokrasi İndeksi	Kriz	Yerel Seçim	Genel Seçim	Tüfe Yıllık
1	0.011683	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	0.015000	83.09922	8.817021	0.555268	1.395282	3.045790	2.847419	0.139777	0.100224
3	0.019047	54.70629	28.75520	1.065270	1.980236	11.03840	1.770411	0.516908	0.167286
4	0.021735	42.24522	40.82239	1.273039	2.571782	10.34604	1.780474	0.747951	0.213098
5	0.023169	39.05004	44.44110	1.177232	3.090383	9.715692	1.667041	0.665338	0.193176

Tablo 7’den elde edilen sonuçlara göre, konsolide bütçe dengesine etki eden değişkenlerin işsizlik, kamu borcu ve demokrasi indeksi olduğu saptanmıştır. Konsolide bütçe dengesinin, geçmiş yılların konsolide bütçe dengesinden etkilendiği görülmektedir. İşsizliğin konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisi yaklaşık olarak %24.56, kamu borcunun konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisi yaklaşık olarak %0.81, demokrasi indeksinin konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisinin yaklaşık %1.80 olduğunu söyleyebiliriz. Kriz yılları, yerel seçimler, genel seçimler ve yıllık TÜFE değerlerinin ise konsolide bütçe dengesi üzerinde etkisinin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Bu anlamda “Tanzi Etkisinin” Türkiye için düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca enflasyonun bütçe açığı üzerindeki etkisinin ülkelerin özelliklerine göre ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği de unutulmamalıdır (Catao & Terrones, 2005).

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütçe, yürütme organına kamu harcamalarının yapılması ve kamu gelirlerinin toplanması için yetki ve izin veren bir yasa hükmündedir. Bu bakımdan, bütçe birçok mali ekonomik ve sosyal faktörler üzerinde önemli etkilere sahiptir. Öyle ki, bütçe başta ekonomik büyüme olmak üzere, işsizlik, enflasyon, kamu borçlanması, faiz oranları, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık harcamaları vb. üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilere sahiptir.

Kamu bütçesinin etkileri, bütçenin önemini gösterirken günümüzde bütçeler sıklıkla açık verebilmektedir. Bu durumun temel nedenleri arasında literatürde sıklıkla ekonomik ve mali faktörlere yer verilmektedir. Bu anlamda bütçe açığının belirleyicileri arasında, ekonomik büyüme, kamu borcu, işsizlik oranları, ticari açıklık, gelişmişlik düzeyi, kentleşme düzeyi, cari işlemler dengesi, enflasyon, askeri harcamalar yer almaktadır. Bunun yanında bütçe kurumlarının kalitesi ve politik faktörler bütçe açıklarının önemli etkenleri arasındadır (Maweje& Odhiambo, 2020).

Politik faktörlerden bir tanesi olan demokrasi ise son zamanlarda bütçe üzerindeki etkisi açısından literatürde üzerinde durulmaya başlanan konular arasındadır. Bu anlamda ülkelerin demokrasi düzeyi bütçe açıklarını etkileyebilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada 1980 ile 2020 dönemi için Türkiye’de demokrasinin bütçe açığına etkisi analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, konsolide bütçe dengesi TÜFE ve kamu borcunun nedenselidir. Bu durumun nedenleri arasında sıklıkla bütçe açıklarının para basılarak kapatılması nedeniyle para arzının artması veya borçlanma ile kapatılması nedeniyle dışlama etkisinin ortaya çıkması ve mal ve hizmet arzının azalması sıralanmaktadır. Bu anlamda bütçe açıklarının enflasyonu etkileme yönü oldukça güçlüdür. Bu sonuç Maraş & Dumrul (2019)’un elde ettiği bulgular ile uyumludur. Diğer yandan bütçe açıkları kamu borcu ile kapatıldığından bütçe açığının doğrudan kamu borcunu etkilemektedir. Bu sonuç, Topuz (2021)’in bulguları ile uyumludur. Çalışmanın bir diğer sonucuna

göre, işsizlik konsolide bütçe açığının nedenidir. Bu durumun nedenleri arasında hiç şüphesiz işsizlik nedeniyle artan kamu harcamaları (işsizlik ödeneği, sosyal güvenlik harcamaları vb.) ve kaybedilen vergi gelirleri (Gelir Vergisi vb.) bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan diğer değişkenler olan genel seçim yılları, kriz yılları ve demokrasi indeksi ile konsolide bütçe dengesi arasında nedensellik ilişkisi elde edilememiştir.

Çalışmada yapılan varyans ayrıştırması analizi sonuçlarına göre ise, kamu borcu, kriz yılları ve demokrasi, konsolide bütçe dengesini etkilemektedir. Sonuca göre, işsizliğin konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisi yaklaşık olarak %24.56, kamu borcunun konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisi yaklaşık olarak %0.81, demokrasi indeksinin konsolide bütçe dengesi üzerindeki etkisinin yaklaşık %1.80 olduğunu söylenebilir. Kriz yılları, yerel seçimler, genel seçimler ve yıllık TÜFE değerlerinin ise konsolide bütçe dengesi üzerinde etkisinin oldukça düşük olduğu gözlenmiştir. Kamu borcunun bütçe üzerindeki etkisi genellikle borç ödemeleri, yani borç servisi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, kamu borcunda artış borç ödemelerini arttırarak bütçenin harcama tarafını arttırabilmekte ve bütçe açık verebilmektedir. Kriz yıllarında ise hükümetler genellikle genişletici maliye politikası uygulamakta ve bu anlamda (Keynesyen görüşün desteklediği üzere) krizden çıkış için bütçe açık vermektedir.

Diğer yandan, demokrasi bütçe açığını etkilemekle birlikte bu etki nispeten daha düşüktür. Bu sonucun olası nedenleri arasında genellikle demokraside önemli oynamaların olmaması yer almaktadır.

Yıllık yerel ve genel seçimlerin konsolide bütçe dengesi üzerinde etkisinin çok düşük olması ise beklenmeyen bir sonuçtur. Genellikle hükümetlerin seçimden önce kamu harcamalarını arttırıp vergi oranlarını düşürerek genişletici politika uyguladıkları bilinmektedir.

Diğer yandan enflasyonun bütçe açıkları üzerindeki etkisi oldukça düşüktür. Bu anlamda Tanzi etkisinin (enflasyonun vergi gelirlerini düşürmesi) Türkiye için düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca enflasyonun bütçe açığı üzerindeki etkisinin ülkelerin özelliklerine göre ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği de unutulmamalıdır (Catao & Terrones, 2005).

Türkiye 1923-1929 (1925 yılında aşar vergisinin kaldırılmasıyla bütçede açık verilmiştir) liberal ağırlıklı karma ekonomik sistem ve 1929-1928 devletçilik ağırlı karma ekonomik sistemin uygulandığı yılların dışında, neredeyse her yıl bütçe açığı

vermektedir. Kronik hale gelen bütçe açıklarının kaynağı, artan kamu giderlerini kamu gelirlerinin yeterince karşılamamasından kaynaklanmadır.

Türkiye’de bütçe açıklarının önüne geçmek ve bu açıkları azaltmak için, öncelikle yasal ve anayasal temellere dayandırılmayan mali kuralları disipline ederek yasal çerçeveye oturtmak gereklidir. Böylelikle mali disiplinin kurumsal ve belirli sınırlar etrafında keyfi tutumlar olmadan sağlanması söz konusu olacaktır. 2003 yılından sonra Türkiye’de mali alanda önemli değişiklikler ve iyileştirmeler yapılsa da IMF programları çerçevesinde yürütülen bu uygulamalar, IMF programlarının sona ermesiyle beraber, mali disiplini sağlayan bu uygulamaların esneklik kazandığı görünmektedir. Bu durum da bizlere, kurallı maliye politikasının mali zemine oturtulması gerekliliğini göstermektedir. Mali kuralların; şeffaf, tutarlı ve basit olmalı, uygulamadaysa keyfi harcamaların söz konusu olmadığı tarafsızlık ilkesine uygun olmalıdır.

Bütçe denliğini sağlamak ve açıkları azaltmak için, kamu harcamaları azaltılmalı ve yeni kamusal yatırımlar yapılmamalıdır. Kamunu özel alanda tam rekabet piyasasında faaliyet gösteren kamu iktisadi teşebbüslerinden uzun süredir zararda olanlar özelleştirilmedir. Kamu personellerinden “Gizli İşsiz” niteliği taşıyarak, kamu hizmetleri sunumu noktasında hiçbir katma değer üretmeyerek, kamuya maliyet niteliği taşıyanlar tespit edilmeli ve özel sektördeki uygulamalar yapılmalıdır. Devlet tarafından sunulan ve oldukça geniş bir yelpazeye sahip sosyal yardımların sınırları daraltılmalı ve çalışabilecek güç ve nitelikte olan insanları kamu desteği ile yaşatmak yerine, çalışmaya yönlendirilmelidirler. Tam rekabet piyasası daha çok özel sektöre bırakılmalı ve faaliyet gösteren kamu kesimi iştiraklerinin alanı daraltılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akhmedov, A., & Zhuravskaya, E. (2004). Opportunistic political cycles: test in a young democracy setting. *Quarterly Journal of Economics*, 119, 1301–1338.
- Akıncı, S. (2014). Siyasal katılım düzeyleri üzerine bir inceleme. *KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 33-45.
- Alt, J. E. & Lassen, D. D. (2003). Fiscal transparency, political parties, and debt in OECD countries. *EPRU Working Papers*, No. 2003-02.
- Ames, B. (1987). *Political survival*. Berkeley: University of California Press (1987).
- Arblaster, A. (1999). *Demokrasi*. Çev: Nilüfer Yılmaz, Ankara: Doruk Yayıncılık
- Aristoteles (1993). *Politika*. (Çev. M. Tuncay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aron , A. & Aron , E. N. (1996). Self and self-expansion in relationships. In G. J. O. Fletcher & J. Fitness (Eds.), *Knowledge structures in close relationships: A social psychological approach* (pp. 325–344). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum .
- Bayar, A. H. & Smeets, B. (2009). Economic, political and institutional determinants of budget deficits in the European Union. *CESifo Working Paper*, No. 2611.
- Baykal, D. (1970). *Siyasal katılma: Bir davranış incelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Bobbio, (2000). *Liberalismo e democrazia*. 6. Ed., Sao Paulo: Brasiliense.
- Brender, A. & Drazen, A. (2005a). Political budget cycles in new versus established democracies. *Bank Of Israel Discussion Paper*, No.2005. 04.
- Brender, A. (2003). The effect of fiscal performance on local government election results in Israel: 1989–1998. *Journal of Public Economics* 87, 2187–2205.
- Brender, A., & Drazen, A. (2005). Political budget cycles in new versus established democracies. *Journal of monetary Economics*, 52(7), 1271-1295.
- Bulaç, A. (2001), *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Feza Yayıncılık.
- Bulut, C. (2002), *Kamu Açıkları*, İstanbul: Der Yayıncılık, 29-32.
- Catao, L. A., & Terrones, M. E. (2005). Fiscal deficits and inflation. *Journal of Monetary Economics*, 52(3), 529-554.

- Çağlar, N. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları, *Vizyoner*, 3 (4), 56-79.
- Center for Economic Peace(2022). *Polity 5 annual time-series*. <https://www.systemicpeace.org/inscrdata.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2022).
- Chomsky, A. N. (2003). "*PsychologyandIdeology*" in *For Reasons of State*. New York: The New Press.
- Demir, Z. (2015). Kadınların siyasete katılımı ve katılımı artırmaya yönelik stratejiler, *KADEM*, 38, 35-47.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye'de kadın ve siyaset*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Dickey, D. A. & Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of The Econometric Society*, 49(4), 1057-1072.
- Doğan, İ. (2005). *Vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Drazen, A.&Eslava, M. (2004). Electoral manipulation via expenditure composition: theory and evidence. *NBER Working Paper*, No. 11085.
- Dünya Bankası (2022). *Inflation, consumer prices (annual %)*. <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>(Erişim Tarihi: 10.05.2022).
- Duran, H. (2005). Siyasal katılmayı etkileyen faktörler üzerine bir araştırma: Tavşanlı-Kütahya örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 131-152.
- Erdoğan, M. (1989). *Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları
- Falcó-Gimeno, A. & Jurado, I. (2011). Minority governments and budget deficits: The role of the opposition. *European Journal of Political Economy*, 27(3), 554-565.
- Giddens, A.& Turner, J. (2013). *Günümüzde sosyal teori*. İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A.(1998). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A.(1999). *Toplumun kuruluşu*. Çev: Hüseyin Özel. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A.(2000a). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Giddens, A.(2000b). *Siyaset, sosyoloji ve toplumsal teori*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A.(2000c). *Üçüncü yol: Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi*. Çev, M.Özay, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Giddens, A.(2005). *Sosyal teorinin temel problemleri*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

- Giddens, A.(2008).*Ulus devlet ve şiddet*.Çev: Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Giddens, A.(2009).*Sağ ve solun ötesinde, radikal politikaların geleceği*. İstanbul, Metis Yayınları.
- Giddens, A.(2013).*Sosyolojik yöntemin yeni kuralları*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Giddens, A. 2010). *Modernite ve bireysel kimlik, geç modern çağda benlik ve toplum*. Ankara: Say Yayınları.
- Gonzalez, M., 2002. On elections, democracy and macroeconomic policy cycles. *Working Paper*
- Gonzalez, M. D. L. A. (2002). Do changes in democracy affect the political budget cycle? Evidence from Mexico. *Review of Development Economics*, 6(2), 204-224.
- Gözübüyük, Ş. (2007). *Anayasa hukuku anayasa metni ve 11. protokole göre hazırlanmış Avrupa insan hakları sözleşmesi*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Gürbüz, Ö. (1997). Dünyada ve Türkiye’de uygulanan seçim sistemleri ve ideal seçim sistemi için öneriler. *Ankara Baro Dergisi*, 1,14-29.
- Hobbes, T. (2001). *Leviathan* (Çev: Semih Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Holton, E. F.(1999). An integrated model of performance: Boundingthetheoryandpractice. *Advances in Developing Human Resource Development*, 1, 26–46.
- Holton, E. F., (1996). Theflawedfour-level evaluation model. *Human Resource Development Quarterly*, 7(1), 5-21.
- Hotunluoğlu, H.,& Tekeli, R. (2013). budget deficits and democracy: The case of Turkey. *Sosyoekonomi*, 19(19).
- IMF (2022a). *Global debt database*.<https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/GDD> (Erişim Tarihi: 10.05.2022).
- IMF (2022b). *Word economic outlook*.<https://www.imf.org/en/publications/weo>(Erişim Tarihi: 10.05.2022).

- İnaç, H., Erdoğan, S., & Güner, Ü. (2007). Siyasal partilerin ortaya çıkışını hazırlayan sosyo-politik nedenler. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 13.
- Işığışık, E. (1994). *Zaman serilerinde nedensellik çözümlemesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınevi.
- Khemani, S. (1999). Effect of electoral accountability on economic policy in India. *Manuscript, World Bank Development Research Group*
- Köker, L., (1992). *Demokrasi üzerine yazılar*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Kraemer, M. (1997). Electoral budget cycles in Latin America and the Caribbean: Incidence, causes and political futility. *Manuscript, The Inter-American Development Bank*.
- Locke, J. (2002). *Uygar yönetim üzerine ikinci inceleme sivil toplumda devlet*. Çev.: Serdar Taşçı - Hale Akman. İstanbul: Metropol Yay.
- Machiavelli, N. (1999), *Prens*, İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Magaloni, B. (2000). Institutions, political opportunism and macroeconomic cycles: Mexico 1970–199. *Manuscript, Stanford University, Department of Political Science*.
- Maweje, J., & Odhiambo, N. M. (2020). The determinants of fiscal deficits: a survey of literature. *International Review of Economics*, 67(3), 403-417.
- Maraş, G., & Dumrul, C. (2019). Türk ekonomisinde bütçe açığı ve enflasyon ilişkisinin sınır testi yaklaşımı ile eş-bütünleşme analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (54), 314-342.
- Milne, A.J.M. (1979) The idea of human rights: a critical inquiry. in F.E. Dowrick (Ed.), *Human rights: Problems, perspectives, and texts*. (pp. 23-40). Hampshire: Saxon House.
- Montesquieu (1998), *Kanunların ruhu üzerine*. Çev. Fehmi Baldaş. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm.
- Mumtaz A. & Munazza A. (2012). Political determinants of budget deficit in Pakistan: An empirical investigation. *HWWI Research Papers*, No. 135.
- Özkan, A. (2010). *Türkiye’de seçmenlerin oy verme davranışının siyasal iletişim perspektifinden incelenmesi*.
https://www.academia.edu/7574255/Oy_verme_davranisi_ve_siyasal_iletisim_Dr_AbdullahOzkandoc (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2022).

- Özyurt, C. (2010). Üniversite öğrencilerinin siyasal katılım davranışları: 29 mart 2009 yerel seçimleri- Balıkesir örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (33), 289-320.
- Pasten, R., & Cover, J. P. (2010). The political economy of unsustainable fiscal deficits. *Cuadernos de Economía*, 47, 169-189.
- Persson, T.&Tabellini, G. (2003). *The economic effect of constitutions: What do the data say?* Cambridge: MIT Press.
- Pınarcıoğlu, N.Ş. (2017). Eril siyasette kadın temsili (mi?).*Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 12-24.
- Platon (2000).*Şölen*.Çev. Cenap Karakaya, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Rogoff, K. (1990). Equilibrium political budget cycles. *American Economic Review*, (80), 21-36.
- Rojas-Suárez, L., Cañonero, G., & Talvi, E. (1998). Economics and politics in Latin America: will upcoming elections compromise stability and reform?. *Global Emerging Markets Research*, 4, 44-68.
- Rousseau, J.J. (1992), *Toplum sözleşmesi*. Çeviri: Vedat Günyol. İstanbul: Adam Y.
- Saray, M. (1999). *Türk devletlerinde meclis (parlamento), demokratik düşünce ve Atatürk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. (Çev., T. KaramustafaoğluM.Turhan.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Schuknecht, L. (1996). Political business cycles and fiscal policies in developing countries. *Kyklos*, 49(2), 155-170.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2009). Eski Türklerde devlet meclisi “toy” üzerine düşünceler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 45(28), 1-11.
- Shi, M.& Svensson, J. (2002a). Conditional political budget cycles.*CEPR Discussion Paper*, No. 3352.
- Shi, M.& Svensson, J. (2002b). Political business cycles in developed and developing countries, *IIES Working Paper*.
- Shi, M.& Svensson, J.(2006), Political budget cycles: Do they differ across countries and why? *Journal of Public Economics*, 90, 1367– 89.
- Takım, A. (2010). Türkiye’de GSYİH ile ihracat arasındaki ilişki: Granger nedensellik testi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 315-330.

- TDK (2018). *Büyük Türkçe sözlük*. (Erişim Tarihi: 10Mayıs 2022).
- Topuz, S. G. (2021). Türkiye’de bütçe açığı, kamu iç borcu ve gelir eşitsizliği ilişkisi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 75-90.
- Touraine, A.(1981).*The voice and the eye: An analysis of social movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, B. (1997). *Eşitlik*, Çev. B. S. Şener. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Whitehead, L. (1990). Political explanations of macroeconomic management: A survey. *World Development*, 18(8), 1133-1146..
- Woo, J. (2003). Economic, political, and institutional determinants of public deficits. *Journal of Public Economics*, 87(3-4), 387–426.

EKLER**EK-1****Nedensellik Testi Sonuçları**

Sıfır Hipotezi	F-İstatistiği Olasılık Değeri	
Kamu Borcu →İşsizlik	0.25232	0.6184
İşsizlik →Kamu Borcu	3.81461	0.0584
Demokrasi İndeksi →İşsizlik	0.18081	0.6731
İşsizlik →Demokrasi İndeksi	0.44450	0.5091
Kriz → İşsizlik	0.11877	0.7323
İşsizlik → Kriz	0.35969	0.5523
Yerel Seçim → İşsizlik	3.50177	0.0692
İşsizlik→ Yerel Seçim	0.01112	0.9166
Genel Seçim→ İşsizlik	0.06519	0.7999
İşsizlik→ Genel Seçim	0.22632	0.6371
Tüfe Yıllık (%) → İşsizlik	1.33549	0.2552
İşsizlik→ Tüfe	1.44721	0.2366
Demokrasi →Kamu Borcu	0.39006	0.5361
Kamu Borcu → Demokrasi İndeksi	0.18378	0.6706
Kriz → Kamu Borcu	0.42316	0.5194
Kamu Borcu →Kriz	0.10470	0.7481
Yerel Seçim →Kamu Borcu	3.45089	0.0712
Kamu Borcu → Yerel Seçim	0.09683	0.7574
Genel Seçim → Kamu Borcu	0.20742	0.6515
Kamu Borcu → Genel Seçim	0.03852	0.8455
Tüfe Yıllık (%) → Kamu Borcu	2.87335	0.0985
Kamu Borcu→ Tüfe	3.82705	0.0580
Kriz→ İndeksi	0.32854	0.5700
Demokrasi →Kriz	0.68366	0.4136
Yerel Seçim → Demokrasi İndeksi	0.84570	0.3637
Demokrasi İndeksi →Yerel Seçim	0.00269	0.9589

Genel Seçim → Demokrasi İndeksi	0.58785	0.4481
Demokrasi İndeksi → Genel Seçim	0.26749	0.6081
Tüfe Yıllık (%) → Demokrasi İndeksi	0.07628	0.7839
Demokrasi İndeksi → Tüfe Yıllık	1.44508	0.2370
Yerel Seçim → Kriz	6.14605	0.0179
Kriz → Yerel Seçim	1.99353	0.1663
Genel Seçim → Kriz	0.17124	0.6814
Kriz → Genel Seçim	0.92598	0.3422
Tüfe Yıllık (%) → Kriz	0.38264	0.5400
Kriz → Tüfe Yıllık	0.10625	0.7463
Genel Seçim → Yerel Seçim	2.53212	0.1201
Yerel Seçim → Genel Seçim	1.25435	0.2699
Tüfe Yıllık (%) → Yerel Seçim	0.01574	0.9009
Yerel Seçim → Tüfe Yıllık	0.96307	0.3328
Tüfe Yıllık (%) → Genel Seçim	0.76351	0.3879
Genel Seçim → Tüfe Yıllık	0.18270	0.6715

EK-2

Nedensellik Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	F-İstatistiği	Olasılık Değeri
İşsizlik → Kamu Borcu	1.80048	0.1806
Kamu Borcu → İşsizlik	0.13502	0.8742
Demokrasi İndeksi → Kamu Borcu	0.11269	0.8938
Kamu Borcu → Demokrasi İndeksi	0.72678	0.4908
Yerel Seçim → Kamu Borcu	2.94686	0.0660
Kamu Borcu → Yerel Seçim	0.11378	0.8928
Kriz → Kamu Borcu	1.31420	0.2820
Kamu Borcu → Kriz	0.30912	0.7361
Tüfe Yıllık → Kamu Borcu	0.74467	0.4825
Kamu Borcu → Tüfe Yıllık	4.69735	0.0158
Genel Seçim → Kamu Borcu	0.69252	0.5072
Kamu Borcu → Genel Seçim	0.21271	0.8095

Demokrasi İndeksi →İşsizlik	0.18250	0.8340
İşsizlik→Demokrasi İndeksi	0.42135	0.6595
Yerel Seçim →İşsizlik	5.07219	0.0118
İşsizlik →Yerel Seçim	1.62061	0.2127
Kriz→İşsizlik	0.34288	0.7121
İşsizlik→Kriz	0.17897	0.8369
Tüfe Yıllık →İşsizlik	2.60419	0.0887
İşsizlik→Tüfe Yıllık	0.76268	0.4742
Genel Seçim→İşsizlik	0.12821	0.8801
İşsizlik→Genel Seçim	1.79085	0.1822
Yerel Seçim →Demokrasi İndeksi	0.78863	0.4626
Demokrasi İndeksi →Yerel Seçim	0.28318	0.7551
Kriz→Demokrasi İndeksi	0.11046	0.8957
Demokrasi İndeksi →Kriz	0.55885	0.5770
Tüfe Yıllık →Demokrasi İndeksi	0.93195	0.4036
Demokrasi İndeksi →Tüfe Yıllık	1.94121	0.1591
Genel Seçim→Demokrasi İndeksi	0.97279	0.3883
Demokrasi İndeksi →Genel Seçim	0.76391	0.4737
Kriz→Yerel Seçim	0.56286	0.5748
Yerel Seçim →Kriz	3.17012	0.0546
Tüfe Yıllık →Yerel Seçim	0.55359	0.5800
Yerel Seçim →Tüfe Yıllık	0.78153	0.4658
Genel Seçim →Yerel Seçim	0.75130	0.4794
Yerel Seçim →Genel Seçim	0.23289	0.7935
Tüfe Yıllık →Kriz	0.63412	0.5366
Kriz →Tüfe Yıllık	1.71417	0.1953
Genel Seçim →Kriz	0.09582	0.9089
Kriz→Genel Seçim	3.25323	0.0510
Genel Seçim→Tüfe Yıllık	0.44384	0.6452
Tüfe Yıllık →Genel	0.65745	0.5246

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLERİ**

Adı ve Soyadı : Duygu TOPALHAN DEMİRKAPI

EĞİTİM BİLGİLERİ

Ortaöğretim : BİLTEPE COLLEGE /OSMANİYE (2004-2007)

Lise :GÜLTEN ALI ZİYAN ANADOLU LİSESİ/YABANCI DİLLE
EĞİTİM VEREN LİSE/OSMANİYE (2007-2011)

Lisans :WIMBLEDON LANGUAGE ACADEMY/UNITED KINGDOM
(2013-dil eğitimi)

Lisans :ANKARA ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER
FAKÜLTESİ/ANKARA (2011-2016)

İŞ DENEYİMLERİ

Haz 2013- Tem 2013 : TÜRK EXİMBANK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ/İSTANBUL
İNSAN KAYNAKLARI MÜDÜRLÜĞÜ-STAJ

Eyl 2017-Mar 2018 : AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI/İL MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL ÇALIŞMACI

Mar 2018- Tem 2020 : İÇİŞLERİ BAKANLIĞI/AÇIK KAPI ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ
PROJE SORUMLUSU

Ağu 2020- Halen : OSMANİYE VALİLİĞİ/ÖZEL KALEM MÜDÜRLÜĞÜ
PROTOKOL SORUMLUSU- METİN YAZARI

T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI BENZERLİK RAPORU FORMU

FORM
TEZLİ YL-16

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı ve Soyadı	Duygu TOPALHAN DEMİRKAPI
Öğrenci Numarası	2021510106
Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Bilim / Sanat Dalı	-
Danışman Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mehmet ELA
Tez Başlığı (Türkçe)	Demokrasi ve Bütçe Açığı İlişkisi: 1980-2020 Dönemi İçin Türkiye Üzerine Ampirik Bir Analiz
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE	
<p>Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin, 16/09/2022 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 19 'dur.</p>	
<p>Filtreleme Tip 1 (maksimum %30) ☒</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça dâhil, 3- Alıntılar dâhil.</p> </div>	<p>Filtreleme Tip 2 (maksimum %10) ☐</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç, 3- Alıntılar dâhil, 4- 5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.</p> </div>
<p>Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>	
<p>Tarih ve İmza Duygu TOPALHAN DEMİRKAPI</p>	
<p>Danışman Onayı UYGUNDUR</p> <p>Doç. Dr. Mehmet ELA (İmzası)</p>	<p>Enstitü Onayı UYGUNDUR</p> <p>Arş. Gör. Yasin ÇAM (İmzası)</p>
<p>AÇIKLAMALAR</p> <ol style="list-style-type: none"> Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte Enstitüye teslim edilir. İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar dahil" en fazla %10, "alıntılar dahil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir). 	